

Л. П. Баршчэўскі
Ю. Б. Жалезка

Кароткая
ГРАМАТЫКА
НІДЭРЛАНДСКАЙ
МОВЫ

Серыя «Беларускія ЕўраГраматыкі»

Л. П. Баршчэўскі
Ю. Б. Жалезка

Кароткая
ГРАМАТЫКА
НІДЭРЛАНДСКАЙ
МОВЫ

Серыя «Беларускія ЕўраГраматыкі»

Серыя «Беларускія ЕўраГраматыкі»

Л. П. Баршчэўскі
Ю. Б. Жалезка

Кароткая
ГРАМАТЫКА
НІДЭРЛАНДСКАЙ
МОВЫ

R

«Радыёла-плюс»

Мінск 2010

УДК 811.112.5'36

ББК 81.2Нид-2

Б26

Серыя заснавана ў 2008 годзе

Куратар серыі *Уладзімір Сіўчыкаў*

Выданне ажыццёўлена пры спрыянні амбасады Каралеўства Нідэрланды ў Рэспубліцы Польшча

Deze publicatie werd verwezenlijkt met medewerking van de Ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden in Warschau, Polen

Выказваем падзяку *сп. Марціну ван Дэйку, сп. Лукашу Бырскому і сп. Катажыне Кольман*

Баршчэўскі, Л. П.

B26 Кароткая граматыка нідэрландскай мовы / Л. П. Баршчэўскі, Ю. Б. Жалезка. – Мінск : Радыёла-плюс, 2010. – 116 с. : фат. – (Серыя «Беларускія ЕўраГраматыкі»).

ISBN 978-985-448-103-6.

Нідэрландская мова належыць да падгрупы заходнегерманскіх моў. Гістарычна яна сфарміравалася на аснове старажытных заходненіжнефранкскіх дыялектаў. У вывучэнні нідэрландскай мовы пачаткоўцу істотна могуць дапамагчы веданне нямецкай, англійскай, іншых германскіх моў.

Выданне адрасуецца ўсім, хто цікавіцца нідэрландскай мовай.

УДК 811.112.5'36

ББК 81.2Нид-2

ISBN 978-985-448-103-6

© Баршчэўскі Л. П., Жалезка Ю. Б., 2010

© Раманенка А. А., Сіўчыкава А. Ул.,

Сіўчыкава Х. Ул., фота, 2010

© Афармленне. ПУП «Радыёла-плюс», 2010

УВОДЗІНЫ

Нідэрландская мова (Nederlands) – афіцыйная мова Нідэрландаў і адна з трох афіцыйных моў Бельгіі. Гэтая мова знаходзіцца ў афіцыйным ужытку таксама ў Сурынаме, на Нідэрландскіх Антылах, Арубе і, часткова, у Інданезіі. Блізкая і абсалютна зразумелая любому носьбіту нідэрландскай мовы таксама мова афрыкаанс – адна з некалькіх афіцыйных моў Паўднёва-Афрыканскай Рэспублікі. Невялікія супольнасці нідэрландамоўнага насельніцтва жывуць сёння ў Францыі, у наваколлі Дзюнкерка, а таксама ў ЗША. Сёння колькасць людзей, якімі нідэрландская мова ўспрымаецца як родная, складае каля 21 мільёна. Трэба адзначыць, што ў розных крыніцах бельгійскі варыянт нідэрландскай мовы называецца «фламандскай мовай», але фактам ёсць тое, што ў бельгійскіх школах вывучаецца тая самая норма літаратурнай мовы, што і ў нідэрландскіх. Акрамя таго, апошнім часам мае месца працэс «галандызацыі» фламандскай мовы. Сёння найважнейшыя адрозненні паміж галандскім і фламандскім варыянтамі датычацца фанетыкі і, часткова, лексікі.

Нідэрландская мова належыць да падгрупы заходнегерманскіх моў. Гістарычна яна сфарміравалася на аснове старажытных заходне-ніжнефранкскіх дыялектаў. Да сярэдзіны XIV стагоддзя найбольшы ўплыў на станаўленне яе нормаў мелі фламандскія гарады (Бруге, Гент і інш.), пазней, асабліва ў XV стагоддзі, у культурным і палітыка-эканамічным сэнсе дамінавала гістарычная вобласць Брабант (Брусэль і Антверпен), а з XVI стагоддзя заканадаўцам моўнай моды зрабілася Галандыя – правінцыя ў заходняй частцы цяперашніх Нідэрландаў. Паэтычныя творы на нідэрландскай мове вядомыя з часоў сталага Сярэднявечча. Першая друкаваная кніга на нідэрландскай мове з’явілася ў 1476 г. Пазнейшыя палітычныя падзеі (Нідэрландская рэвалюцыя канца XVI ст.) прадвызначылі моўную і культурніцкую

ініцыятыву Паўночных правінцый (сённяшняга Каралеўства Нідэрланды). Нідэрландская мова была, або ёсць, роднай мовай выдатных майстроў жывапісу (Хюберт і Ян ван Эйкі, Рогір ван дэр Вейдэн, Хіеранімус Босх, Пітэр Брэйгель, Пітэр Паўл Рубенс, Антоніс ван Дэйк, Якаб Ёрданс, Франс Снейдэрс, Франс Халс, Рэмбрант ван Рэйн, Адрыян Браўэр, Адрыян ван Остадэ, Ян Вермер Дэлфцікі, Ян Стэн, Герард Тэрбарх, Якаб ван Ройсдал, Пітэр Клас, Вілем Калф, Вінсент ван Гог, Піт Мондрыян), музыкі (Ёханэс Окегем, Якаб Обрэхт), знакамітых літаратараў і мысляроў (Эразм Ратэрдамскі, Гуга Гроцый, Юст Ліпсій, Ёст ван дэн Вондэл, Мультигулі, Ёхан Хейзінга, Хюга Клаўс), сусветнаведомых навукоўцаў (Ёхан дэ Віт, Крысціян Гюйгенс, Антон Левенгук, Якаб Хендрык Вант Хоф, Лётзен Браўэр, Бартэл ван дэр Вардэн) і палітыкаў (першы прэзідэнт Еўрапейскай Рады Херман ван Ромпэй).

Значную ролю ў станаўленні новай літаратурнай нідэрландскай мовы адыграў узорны пераклад Бібліі (*Staten-Bijbel*), зроблены ў 1619–1637 гг. Нормы сучаснай арфаграфіі ў асноўным былі распрацаваныя лінгвістамі Л.А. тэ Вінкелам, М. дэ Фрысам і Р.А. Колевейнам. Пасля дапрацовак яны (як *Algemeen Beschaafd Nederlands* – агульнаўжываная нідэрландская) былі прынятыя ў якасці рэкамендаваных у 1946 г. у Бельгіі і ў 1947 г. у Нідэрландах.

Самымі аўтарытэтнымі слоўнікамі нідэрландскай мовы лічацца гістарычны – *Woordenboek der Nederlandsche taal* ('s-Gravenhage – Leiden, 1864–1984), цяпер даступны і ў Інтэрнэце (<http://wnt.inl.nl>), а таксама слоўнік сучаснай мовы: *van Dale. Groot woordenboek der Nederlandse taal* ('s-Gravenhage, 1976).

У вивучэнні нідэрландскай мовы пачаткоўцу істотным чынам можа дапамагчы веданне нямецкай, англійскай, іншых германскіх моў.

ФАНЕТЫКА І ПРАВАПІС

Фанетыка вивучае гукавы склад мовы – непасрэдна гукі, а таксама інтанацыйныя структуры, уласцівыя пэўнай мове. Арфаграфія вызначае характар і правілы правапісу, з дапамогай якога фанетычныя з’явы адлюстроўваюцца на пісьме.

У нідэрландскай мове выкарыстоўваецца лацінскі алфавіт, які ў цэлым паслядоўна перадае існуючую сістэму гукаў:

Літары	Назвы літараў	Літары	Назвы літараў
A a	a:	N n	эн
B b	бэ:	O o	о:
C c	сэ:	P p	пэ:
D d	дэ:	Q q	кю:
E e	э:	R r	эр
F f	эф	S s	эс
G g	гхэ:	T t	тэ:
H h	га: (вымаўляецца як выдых)	U u	ю: [ü:]
I i	i:	V v	фвэ:
J j	е:	W w	вэ:
K k	кэ:	X x	экс
L l	эл	Y y	іхрэк
M m	эм	Z z	зэт

Заўвага: знак : пры адпаведным галосным тут і далей ужываецца, каб паказаць, што гэты галосны гук – (паў)доўгі.

Трэба мець на ўвазе, што літары **q, x, y** сустракаюцца толькі ў запазычаных словах. Адзіны дыякрытычны знак – трэма (як кропкі над ё, напрыклад: *atheïsme* – атэізм, *knieën* – калені, *oriëntatië* – арыентацыя). Правілы вымаўлення гукаў наогул нескладаныя, паслядоўныя і лёгкія пры засваенні.

У нідэрландскай мове існуюць наступныя *галосныя* гукі (вельмі важна ў іх вымаўленні акцэнтавана вымаўляць кароткія і доўгія).

1. Кароткія **a, o, э, ю** [ü], **i, y**. Яны вымаўляюцца ў словах кшталту: *pak* (пакет; пачак; багаж; камяк), *klap* (накрыўка; бразготка; удар; ляска), *plat* (плоскі; пляскаты), *zakken* (апускацца; падаць; правальвацца), *bos* (драўніна), *kop* (галава жывёлы), *vossen* (зубрыць; дзяўбіц), *les* (урок; лекцыя), *lekker* (смачны; прыемны), (калодзеж; яма), *zuster* (сястра), *ik* (я), *liggen* (ляжаць), *boek* (кніга), *koek* (пірог).

2. Паўдоўгія і доўгія **a:, o:, э:, ю:** [ü:], **i:, y:, ё:** [ö:]. Па-сапраўднаму доўга гэтыя галосныя вымаўляюцца звычайна толькі перад **-r**; у іншых выпадках яны вымаўляюцца як паўдоўгія. Напрыклад: *gaan* (ісці), *vaak* (сон, санлівасць), *praten* (гаварыць), *ramen* (ацэньваць; вылічваць; цэліцца), *groot* (вялікі), *lopen* (хадзіць; бегчы), *breed* (шырокі), *leren* (вучыць), *duur* (дарагі), *student* (студэнт), *ziel* (душа), *nier* (нырка), *stoel* (крэсла), *boer* (сялянін), *keuken* (кухня), *deur* (дзверы).

3. Нейтральны ненаціскны гук, які выступае звычайна ў апошнім складзе слоў і абазначаецца літарай **e**, вымаўляецца прыкладна як вельмі кароткі гук, блізкі да слабога ненаціскага беларускага **ы**, напрыклад: *de* [ды] (азначальны артыкль), *laken* [ла́:кын] – сукно; прасціна; *appel* [áпыл] – яблык.

У нідэрландскай мове ёсць таксама некалькі *дыфтонгаў*: **эй** (на пісьме абазначаецца як *ij* або *ei*), **а:й** (пішацца *aaï*), **аў** (пішацца *ou, oiw, au* або *auw*), **ёй** [öй] (пішацца *ui* або *uy*), **і:ў** (пішацца *ieuw*), **о:й** (пішацца *ooï*), **у:й** (пішацца *oeï*), **ю:ў** [ü:ў] (пішацца *uw*), **э:ў** (пішацца *eeuw*). Параўнайце: *wij* (мы), *klein* (малы), *kraai* (варона), *draaien*

(круціць; круціцца), *oud* (стары), *bouw* (будоўля), *pauw* (вузкі; цесны), *bruin* (карычневы, румяны), *nieuw* (новы), *fooi* (чаявыя), *dooien* (раставаць), *boeien* (прыкоўваць), *ruw* (няроўны; шорсткі), *duwen* (пхаць, штурхаць), *leeuw* (леў).

Заўвагі:

1. Пры ўтварэнні розных формаў ад словаў нідэрландскай мовы трэба зважаць на спосабы перадачы кароткіх і доўгіх галосных. Так, множны лік ад назоўніка *tak* (галінка) – з кароткім *a* – будзе мець выгляд *takken*, а назоўнік *taak* (задача) – з доўгім *a:* – будзе ў множным ліку пісацца як *taken*.
2. Гукі *y* і *y:* ў нідэрландскай мове перадаюцца праз спалучэнне літар *oe*, гукі *ю* [ü] і *ю:* [ü:] – з дапамогай літары *u* (у закрытым складзе: *uu*), гук *ё:* [ö:] – праз спалучэнне літар *eu*, доўгі гук *i:* – найчасцей праз спалучэнне літар *ie*.

Зычныя гукі перадаюцца адпаведнымі літарамі алфавіта і асаблівых цяжкасцей у вымаўленні для беларуса збольшага не ўяўляюць. У пазіцыі на пачатку слова і паміж галоснымі літара *g* вымаўляецца як нешта сярэдняе паміж беларускімі *г* і *х*, а літара *v* – як нешта сярэдняе паміж *ф* і *в*. У канцы склада, слова або пасля глухога зычнага літары *b, d, g, v, z* вымаўляюцца глуха. Літара *j* вымаўляецца як напружанае *й*, літара *l* – крыху мякчэй за беларускае *л*. Спалучэнне літар *sch* вымаўляецца як *сх* (у суфіксе *-isch* – як беларускае *с*), спалучэнне літар *ch* – як напружанае беларускае *х*; *c* перад *e, i, y* – як беларускае *с*, у іншых пазіцыях – як *к*; спалучэнне літар *cc* – як *кс* (перад *e, i, y*); спалучэнне літар *sj* – прыблізна як беларускае *ш*; спалучэнне літар *tsj* – прыблізна як беларускае *ч*. У некаторых запазычаных словах літара *g* вымаўляецца як *ж* (напрыклад: *genie* – геній, *horloge* – гадзіннік). У запазычаным суфіксе *-tie* літара *t* вымаўляецца як *ц*. Літара *w* у канцы слоў пасля *u* не вымаўляецца. Літара *n* можа не вымаўляцца ў фіналях розных часцін мовы пасля *-e*.

Перадача нідэрландскіх літар і іх спалучэнняў у геаграфічных назвах і асабовых імёнах (гл. таксама змешчаны ў гэтым выданні спіс нідэрландскіх асабовых уласных імёнаў):

Літара/ спалучэнне літараў	Заўвагі	Перадача	Прыклады
a, aa, ae		а	Haasse [Хасэ], Aerstens [Арстэнс], Aalsmeer [Алсмер]
aaī, ai, ay	у канцы слова	ай	Sjanghai [Шанхай]
aē		аэ	
au		аў	Nassau [Насаў]
b		б	Beemster [Бемстэр]
c	перад e, i, y	с	Arcen [Арсен]
c	у астатніх пазіцыях	к	Coolen [Колен]
cc	перад e, i, y	кс	
cc	у астатніх пазіцыях	к	
ch	перадаецца толькі ў імёнах і назвах нідэрландскага паходжання	х	Schildpad [Схілдпад]
ck		к	Jonckheere [Ёнкхэрэ]
ckx		кс	Berckx [Беркс]
d	аглушэнне d перад s, t і ў канцы слова не ўлічваецца	д	Deventer [Дэвентэр]
e, ee	пасля зычных д, ж, р, т, ч, ш	э	De Bilt [Дэ Білт]
e, ee	у астатніх пазіцыях	е	Keienburg [Кеенбюрг]
eeu	у пачатку слова	эў	
eeu	у астатніх пазіцыях	еў	Leeuwarden [Леўвардэн]
ei, eij, ey	у пачатку слова	эй	Eyskens [Эйскенс]
ei, eij, ey	у астатніх пазіцыях	ей	
eu	у пачатку слова	эй	Eupen [Эйпен]
eu	у астатніх пазіцыях	ё	Beunke [Бёнке]

f		ф	Franeker [Франекер]
g, gg		г	Bogaerd [Богарт]
gh	у межах аднаго склада	г	Beningha [Бенінга]
gh	на мяжы складоў	гх	Eeghem [Эгхем]
h	у пачатку склада і пасля галосных	х	Haasse [Хасэ]
h	пасля зычных у межах аднаго склада	не перадаецца	Beth [Бет]
i, ie		i	Kinderdijk [Кіндэрдэйк]
ieu		iÿ (вынятак: nieuw [ньюÿ])	Nieuwport [Ньюÿпорт]
ij	у пачатку слова	эй	Ijssel [Эйсел]
ij	пасля зычных	ей	Gijsen [Гейсен]
j	у канцы слова	й	
ja		я	
je		е	Tjetjerk [Цьецьберг]
jo		ё	Jonckheere [Ёнкхэрэ]
jou		яÿ	Jou [Яÿ]
ju		ю	
k		к	Kromme Rijn [Кромэ- Рэйн]
l		л	Buiskool [Бёйскол]
m		м	Maastricht [Ма(а) – стрыхт]
n		н	Naarden [Нардэн]
o, oo	пад націскам	о	Coolen [Колэн]
o, oo	не пад націскам	а	Oostende [Астэндэ]
oe		у	Boeke [Буке]
oei		уй	
ou		аÿ	Koun [Каÿн]
p		п	Putten [Путэн]
ph		ф	Philippeville [Філіпвіль] (традыцыйнае напісанне)

qu		кв	Quedlenberg [Кведленберг]
r		р	Roeselare [Руселарэ]
s		с	Slotermeer [Слотэрмер]
sj		ш	
sch	у пачатку слова	сх	Schildpad [Схилдпад]
sch	у канцы слова	с	Hertogenbosch [Хертагенбос] (вынятак: Bosch [Босх])
t		т	Terneuzen [Тэрнэзен]
u, uu	у пачатку слова	i або y	Utrecht [Утрэхт]
u, uu	у іншых пазіцыях	ю	Buntinx [Бюнтынкс]
ui, uy	пасля зычных пад націскам	ёй	Buizman [Бэйзман] Huygens [Хэйгенс] (традыцыйна: Гюйгенс)
ui, uy	у іншых пазіцыях	эй	Van Rompuu [Ван Ромпэй]
v		в	Volendam [Волендам]
w		в	Willem [Вілем]
w	у канцы слова	не перадаецца	Van Leeuw [Ван Леў]
x		кс	Marnix [Марнікс]
y	у канцы слова, пасля галосных	й	Roy [Рой]
y	ва ўласных імёнах (традыцыйнае напісанне)	эй	Van Dyck [Ван Дэйк]
y	на пачатку слова (складовае)	i	
z		з	Zwolle [Зволе]

Заўвагі:

1. Падваенне літары-галоснай на пісьме не азначае яе вымаўлення як дзвюх асобных галосных! Такое падваенне ў беларускай транскрыпцыі не перадаецца.
2. Назва горада, дзе знаходзяцца рэзідэнцыя нідэрландскага ўрада і Міжнародны Трыбунал, Den Haag (другая назва па-нідэрландску – ‘s-Gravenhage), па-беларуску традыцыйна перадаецца як *Гаага*.

Націск у нідэрландскай мове – дынамічны і найчасцей падае на карнявы склад. З гэтага правіла, аднак, ёсць нямала выняткаў. Найперш гэта датычыць складаных і вытворных словаў, напрыклад: *hooghártig* (пыхлівы), *onrechtváardig* (несправядлівы), *niettengeståande* (нягледзячы на), *arbéidzaam* (працавіты), *levenslústig* (жыццярадасны): а таксама ў шэрагу ўласных імёнаў (*Amsterdám, s’Gravenháge, Bredá, Volendám, Rotterdám, Roeseláre* і інш.). У вытворных назоўніках з суфіксамі (збольшага запазычанымі) *-aan, -aat, -age, -ant, -ast, -ent, -es, -eur, -iek, -ier, -iet, -ij, -in, -isme, -ist, -ment, -teit* націск падае на гэтыя суфіксы. Аддзяляльныя дзеяслоўныя кампаненты *aan-, af-, in-, op-, uit-* – звычайна націскныя, а на такія дзеяслоўныя прэфіксы, як *be-, ge-, -her, ont-, ver-*, націск не падае.

Інтанацыя пры вымаўленні апаবাদальных сказаў і спецыяльных пытанняў – спадальная. Пры вымаўленні агульных пытанняў голас ідзе ўверх.

МАРФАЛОГІЯ

Марфалогія – раздзел граматыкі, у якім сваё тлумачэнне знаходзяць склад слова, формы словазмянення, а таксама *часціны мовы*, пра якія гаворка далей і пойдзе.

ДЗЕЯСЛОЎ

Дзеяслоў – найважнейшая знамянальная часціна мовы, якая выражае дзеянне, працэс або стан.

Формы і ўжыванне інфінітыва

Нідэрландскі дзеяслоў мае дзве формы *інфінітыва* незалежнага стану: інфінітыў 1 і інфінітыў 2 (перфектны).

Інфінітыў 1 – «слоўнікавая» форма дзеяслова. Яна ўтвараецца праз далучэнне да асновы адпаведнага дзеяслова або – у выпадку вытворных дзеясловаў – да словаўтваральнага суфікса канчатку *-(e)n*: *gaan* (ісці, хадзіць), *lezen* (чытаць), *marcheren* (маршыраваць, шыбаваць), *werken* (працаваць) і г.д.

Інфінітыў 2 утвараецца праз спалучэнне дзеепрыметніка 2, утворанага ад асноўнага дзеяслова, з інфінітывам 1 дапаможнага дзеяслова *hebben* або *zijn*: *gewerkt hebben* (адпрацаваць раней), *gekomen zijn* (прыйсці або прыехаць раней) і да т.п.

Інфінітывы 1 і 2 залежнага стану ўтвараюцца толькі ад пераходных дзесловаў і ў жывой мове ўжываюцца рэдка.

Інфінітыў 1 незалежнага стану можа ўжывацца ў функцыі любога члена сказа. Звычайна ён *суправаджаецца часціцай te*, напрыклад:

Wij beginnen te zingen.

Мы пачынаем спяваць.

Заўвагі:

1. Часціца *te* перад інфінітывамі *не ставіцца* пасля мадальных дзеясловаў (гл. ніжэй), а таксама пасля дзеясловаў *blijven* (заставацца, працягваць), *gaan, helpen* (дапамагаць), *horen* (чуць, слухаць), *komen, laten* (дазваляць, даваць магчымасць, пускаць), *leren* (вучыць), *zien* (бачыць) і некаторых іншых. Напрыклад:

Zulke ontmoetingen helpen de mensen elkaar beter begrijpen.

Такія сустрэчы дапамагаюць людзям лепш разумець адно аднаго.

2. Дзеясловы *besluiten, beslissen, denken, menen* і іншыя па-трабуюць пасля сябе інфінітыва з часціцай *te*, напрыклад:

Wij besloten de film te gaan zien.

Мы вырашылі пайсці паглядзець гэты фільм.

3. Нідэрландскі інфінітыў 1 можа лёгка субстантывавацца, гэта значыць, набываць значэнне назоўніка, адлюстроўваючы дзеянне або пэўны стан. Субстантывацыя адбываецца праз ужыванне артыкля *het*, да прыкладу: *het spreken* (гаварэнне), *het lezen* (чытанне) і г.д.
4. У спалучэнні з часціцай *te* інфінітыў 1 таксама выступае ў функцыі азначэння, набываючы пасіўны характар і значэнне *неабходнасці*, напрыклад: *het te schrijven artikel* – артыкул, які трэба напісаць.

Граматычныя катэгорыі дзеяслова

Дзеяслоў у нідэрландскай мове характарызуецца праз граматычныя катэгорыі асобы, ліку, часу, ладу і стану.

Нідэрландскі дзеяслоў мае *тры асобы* (першую, другую і трэцюю), *два лікі* (адзіночны і множны), *восем часавых формаў*, сярод якіх: дзве простыя (цяперашні і прошлы часы) і шэсць складаных (завершаны прошлы, ці перфект; перадпрошлы, ці плюсквамперфект; будучы 1, будучы 2 завершаны, будучы ў прошлым 1 і будучы ў прошлым 2 завершаны), *тры лады* (абвесны, загадны і ўмоўны) і *два станы* (незалежны і залежны). Акрамя таго, існуюць шэсць іменных

формаў дзеяслова, а менавіта: інфінітывы 1 і 2 незалежнага і залежнага стану і дзеепрыметнікі 1 і 2 цяперашняга і прошлага часу.

Паводле тыпу спражэння адрозніваюць дзеясловы *слабыя*, *моцныя* і дзеясловы *асобага тыпу*, да якіх належаць таксама прэтэрыта-прэзентныя дзеясловы. Тып спражэння вызначаецца паводле ўтварэння асноўных формаў дзеяслова, а менавіта: інфінітыва, простага прошлага часу і дзеепрыметніка 2.

Слабыя дзеясловы ўтвараюць простыя прашлы час з дапамогай суфіксаў *-te* ці *-de*, а дзеепрыметнік 2 – з дапамогай суфіксаў *-t* ці *-d*. Карэнны галосны дзеяслова застаецца пры гэтым без змяненняў. Суфіксы *-te* і *-t* дадаюцца да дзеяслоўных каранёў, якія заканчваюцца на глухія зычныя (*p, t, k, f, s, ch*), у той час як суфіксы *-de* і *-d* дадаюцца да каранёў, якія заканчваюцца на звонкія ці санорныя зычныя (*b, d, g, v, w, z, l, m, n, r*) або на галосныя. Параўнайце:

hopen (спадзявацца) – *hoopte* – *gehoopt*;

werken (працаваць) – *werkte* – *gewerkt*;

dansen (танчыць) – *danste* – *gedanst*;

baden (купацца) – *baadde* – *gebaad*;

leggen (класці) – *legde* – *gelegd*;

vertellen (расказваць) – *vertelde* – *verteld*;

maaien (касіць) – *maaide* – *gemaaid*.

Заўвагі:

1. Калі карань дзеяслова заканчваецца на *-t* ці *-d*, дык у простым прашлым часе гэтыя зычныя падвойваюцца ў напісанні, а да дзеепрыметніка 2 не дадаецца ніякага суфікса, напрыклад:

zetten – *zette* – *gezet* (ставіць);

baden – *baadde* – *gebaad* (купацца).

2. Калі карань дзеяслова заканчваецца на звонкі зычны *v* ці *z*, дык пры ўтварэнні простага прошлага часу і дзеепрыметніка 2 гэтыя гукі перадаюцца літарамі *f* і *s*, а перад *d* у дзеепрыметніку 2 аглушаюцца ў *f* і *s*, напрыклад:

leven – *leefde* – *geleefd* (жыць);

vrezen – *vreesde* – *gevreesd* (баяцца).

Паводле слабога тыпу спрагаецца большасць дзеясловаў, і гэты тып з'яўляецца прадуктыўным – гэта значыць, дзеясловы, што папаўняюць лексічны запас нідэрландскай мовы, утвараюць асноўныя формы менавіта паводле гэтай мадэлі.

Моцныя дзеясловы ўтвараюць простыя прашлы час і дзеепрыметнік 2 праз змяненне карэннага галоснага дзеяслова (*абляўт*) і праз далучэнне да дзеепрыметніка 2 суфікса *-en*, напрыклад:

schrijven – schreef – geschreven (пісаць),

wassen – waste – gewassen (мыць),

wassen – wies – gewassen (расці).

Да моцнага спражэння адносяць каля 170 дзеясловаў, колькасць іх застаецца ў асноўным нязменнай.

Шэраг дзеясловаў утварае простыя прашлы час паводле слабога тыпу пры захаванні ў дзеепрыметніку 2 суфікса *-en*, напрыклад:

bakken – bakte – gebakken (пячы),

braden – braadde – gebraden (смажыць).

Часам побач з формай моцнага прошлага часу ўжываецца і слабая, напрыклад:

raden – ried / raadde – geraden (раіць),

stoten – stiet / stootte – gestoten (пхаць).

Некаторыя дзеясловы маюць у дзеепрыметніку 2 слабую, а ў простым прашлым часе – моцную форму, якая існуе ў шэрагу дзеясловаў побач са слабой і мае іншае значэнне, напрыклад:

jagen – joeg – gejaagd (гнацца),

але:

jagen – jaagde – gejaagd (паляваць).

Некаторыя з дзеясловаў маюць паралельна як моцныя, так і слабыя формы простага прошлага часу і дзеепрыметніка 2, прычым значэнне дзеяслова застаецца ў абодвух выпадках нязменным, напрыклад:

schullen – schulde – geschuld і *schullen – school – gescholen* (хавацца).

З іншага боку, ёсць дзеясловы з рознымі значэннямі, якія ў гэтых значэннях утвараюць формы простага прошлага часу і дзеепрыметніка 2 паводле моцнага або слабога тыпу, напрыклад:

krijgen – kreeg – gekregen (атрымліваць) і *krijgen – krijgde – gekrijgd* (ваяваць)

або:

malen – maalde – gemalen (малоць) і *malen – maalde – gemaald* (кідацца).

Да дзеясловаў асобага тыпу належаць:

а) *прэтэрыта-прэзентныя дзеясловы*; яны маюць асобны тып спражэння, якому ўласціва ўжыванне формаў моцнага прошлага часу ў значэнні цяперашняга часу. Сюды адносяцца мадальныя дзеясловы *kunnen – kon (konden) – gekund* (магчы), *mogen – mocht – gemogen, gemoogd, gemocht* (магчы, мець права), *willen – wilde, wou (wilden, wouden) – gewild* (хацець), *moeten – moest – gemoeten* (быць павінным), а таксама дзеясловы *zullen – zou (zouden)* (мусіць, быць абавязаным; дзеепрыметніка 2 не ўтварае), *weten – wist – geweten* (ведаць);

б) асобная група няправільных дзеясловаў: *hebben – had (hadden) – gehad* (мець), *zijn – was (waren) – geweest* (быць), *worden – werd – geworden* (рабіцца), *kopen – kocht – gekocht* (купляць), *zoeken – zocht – gezocht* (шукаць), *gaan – ging – gegaan* (ісці, хадзіць), *staan – stond – gestaan* (стаяць), *doen – deed – gedaan* (рабіць), *brengen – bracht – gebracht* (прыносіць), *denken – dacht – gedacht* (думаць).

ЗАЎВАГА: нідэрландскія дзеясловы могуць утварацца з дапамогай ненаціскных *неаддзяляльных* (*be-, ge-, her-, ont-, ver-, ve-, ront-* і інш.) і націскных *аддзяляльных* (*af-, binnen-, heen-, in-, na-, op-, rond-, terug-, uit-, voorbij-, vooruit-, weg-* і да т.п.) прыставак. Некаторыя прыстаўкі могуць быць неаддзяляльнымі або аддзяляльнымі (*aan-, achter-, door-, mis-, om-, onder-, over-, vol-, voor-, weer-*). Пры ўжыванні дзеясловаў з аддзяляльнымі прыстаўкамі ў цяперашнім або простым прошлым часе гэтыя прыстаўкі ставяцца ў канцы сказа. Параўнайце:

Mijn horloge loopt wat achter (дзеяслоў *achterlopen*).

Мой гадзіннік крыху спяшаецца.

Dat kwam vaak voor (дзеяслоў *voorkomen*).

Гэта здаралася часта.

**Табліца моцных дзеясловаў
і дзеясловаў асобага тыпу спражэння нідэрландскай мовы**

Інфінітыў	Цяперашні час		Просты прошлы час		Дзеепры- метнік 2
	адз. лік	мн. лік	адз. лік	мн. лік	
zijn	ben, bent, is	zijn	was	waren	geweest
hebben	heb, hebt / heeft, heeft	hebben	had	hadden	gehad
zullen	zal, zal / zult, zal	zullen	zou	zouden	–
kunnen	kan, kan / kunt, kan	kunnen	kon	konden	gekund
mogen	mag, mag, mag	mogen	mocht	mochten	gemogen
willen	wil, wil(t), wil	willen	wou (wilde)	wouden (wilden)	gewild

Заўвага: дзеясловы *kunnen* (магчы, умець), *mogen* (магчы, мець права), *willen* (хацець), а таксама *moeten* (муسیць; быць павінным) выяўляюць стаўленне таго, хто гаворыць, да дзеяння ці стану, выражаных інфінітывам (без часціцы *te*), і называюцца *мадальнымі*. Параўнайце:

Jan kan lezen.

Ян умее чытаць.

Hij wou wiskundige werden.

Ён хацеў стаць матэматыкам.

Mag ik binnenkomen?

Ці можна мне ўвайсці?

У выпадку, калі пасля мадальнага дзеяслова стаіць дзеяслоў з аддзяляльнай прыстаўкай, у дадзеных сказах мадальны дзеяслоў можа стаяць паміж аддзяляльнай прыстаўкай і каранем дзеяслова, напрыклад:

Toen ik vanmorgen op wou staan, had ik een ontzettende tandpijn.

Калі я сёння раніцай збіраўся ўставаць, у мяне жahlіва балелі зуб.

Інфінітыў	Просты прашлы час		Дзеепры-метнік 2
	адз. лік	мн. лік	
bakken	bakte	bakten	gebakken
bannen	bande	banden	gebannen
barsten	barstte	barstten	gebarsten
bederven	bedierf	bedierven	bedorven
bedriegen	bedroog	bedrogen	bedrogen
beginnen	begon	begonnen	begonnen
behangen	behangde	behangden	behangen
bergen	borg	borgen	geborgen
bevelen	beval	bevalen	bevolen
bezwijken	bezweek	bezweken	bezweken
bidden	bad	baden	gebeden
bieden	bood	boden	geboden
bijten	beet	beten	gebeten
binden	bond	bonden	gebonden
blazen	blies	bliezen	geblazen
blijken	bleek	bleken	gebleken
blijven	bleef	bleven	gebleven
blinken	blonk	blonken	geblonken
braden	braadde	braadden	gebraden
breken	brak	braken	gebroken
- aanbreken	brak aan	braken aan	aangeboken
brengen	bracht	brachten	gebracht
brouwen	brouwde	brouwden	gebrouwen
buigen	boog	bogen	gebogen
denken	dacht	dachten	gedacht
dingen naar	dong naar	dongen naar	gedongen naar
doen	deed	deden	gedaan
dragen	droeg	droegen	gedragen
drijven	dreef	dreven	gedreven
dringen	drong	drongen	gedrongen
- binnendringen	drong binnen	drongen binnen	binnengedrongen
drinken	dronk	dronken	gedronken
- verdrinken	verdronk	verdronken	verdronken

druipen	droop	dropen	gedropen
- afdruipen	droop af	dropen af	afgedropen
duiken	dook	doken	gedoken
dwingen	dwong	dwongen	gedwongen
eten	at	aten	gegeten
fluiten	floot	floten	gefloten
hangen	hing	hingen	gehangen
heffen	hief	hieven	geheven
helpen	hielp	hielpen	geholpen
heten	heette	heetten	geheten
hijzen	hees	hesen	gehesen
hoeven	hoefde	hoefden	gehoeven
houden	hield	hielden	gehouden
- ophouden	hield op	hielden op	opgehouden
houwen	houwde	houwden	gehouwen
jagen	joeg	joegen	gejaagd
kiezen	koos	kozen	gekozen
kijken naar	keek naar	keken naar	gekeken naar
klimmen	klom	klommen	geklommen
klinken	klonk	klonken	geklonken
kluiven	kloof	kloven	gekloven
knijpen	kneep	knepen	geknepen
kopen	kocht	kochten	gekocht
krijgen	kreeg	krege	gekregen
krimpen	kromp	krompen	gekrompen
kruipen	kroop	kropen	gekropen
zich kwijten van	kweet zich van	kweten zich van	zich gekweten van
lachen	lachte	lachten	gelachen
laden	laadde	laadden	geladen
laten	liet	lieten	gelaten
lezen	las	lazen	gelezen
liegen	loog	logen	gelogen
liggen	lag	lagen	gelegen
lijden (aan)	leed (aan)	leden (aan)	geleden (aan)

- overlijden	overleed	overleden	overleden
lijken op	leek op	leken op	geleken op
lopen	liep	liepen	gelopen
- doórløpen	liep door	liepen door	doorgeløpen
- doorløpen	doorliep	doorliepen	doorlopen
- aflopen	liep af	liepen af	afgelopen
- mislopen	liep mis	liepen mis	misgelopen
malen	maalde	maalden	gemalen
melken	molk	molken	gemolken
meten	mat	maten	gemeten
mijden	meed	meden	gemeden
moeten	moest	moesten	gemoeten
nemen	nam	namen	genomen
nijgen	neeg	negen	genegen
ontginnen	ontgon	ontgonnen	ontgonnen
ontluiken	ontlook	ontloken	ontloken
pluizen	ploos	plozen	geplozen
prijzen	prees	prezen	geprezen
raden	raadde	raadden	geraden
- verraden	verried	verrieden	verraden
rijden	reed	reden	gereden
rijgen	reeg	regen	geregen
rijten	reet	reten	gereten
rijzen	rees	rezen	gerezen
roepen	riep	riepen	geroepen
ruiken	rook	roken	geroken
scheiden	scheidde	scheidden	gescheiden
schelden	schold	scholden	gescholden
schenden	schond	schonden	geschonden
schenken	schonk	schonken	geschonken
scheppen	shiep	schiepen	geschapen
scheren	scheerde	scheerden	Geschoren
schieten	schoot	schoten	Geschoten
- doorschieten	schoot door	schoten door	doorgeschoten

schijnen	scheen	schenen	1.geschenen 2. geschenen
verschijnen	verscheen	verschenen	verschenen
schijten	scheet	scheten	gescheten
schrijven	schreef	schreven	geschreven
schrikken	schrok	schrokken	geschrokken
-afschrikken	schrikte af	schrikten af	afgeschrikt
schuilen	school	scholen	gescholen
schuiven	schoof	schoven	geschoven
slaan	sloeg	sloegen	geslagen
slapen	sliiep	sliiepen	geslapen
slijpen	sleep	slepen	geslepen
slijten	sleet	sleten	gesleten
slinken	slonk	slonken	geslonken
sluipen	sloop	sloopen	gesloopen
sluiten	sloot	sloten	gesloten
smelten	smolt	smolten	gesmolten
smijten	smeet	smeten	gesmeten
snijden	sneed	sneden	gesneden
snuiten	snoot	snoten	gesnoten
snuiven	snoof	snoeven	gesnoeven
spannen	spande	spanden	gespannen
spijten	speet	speten	gespeten
spinnen	spon	sponnen	gesponnen
splijten	spleet	spletten	gespletten
spreken	sprak	spraken	gesproken
springen	sprong	sprongen	gesprongen
spruiten	sproot	sproten	gesproten
spuiten	sboot	spoten	gespoten
staan	stond	stonden	gestaan
- ontstaan	ontstond	ontstonden	ontstaan
steken	stak	staken	gestoken
- oversteken	stak over	staken over	overgestoken
stelen	stal	stalen	gestolen
sterven	stierf	stierven	gestorven

stijgen	steeg	stegen	gestegen
stijven	steef	stevan	gestevan
stinken	stonk	stonken	gestonken
- er instinken	stonk erin	stonken erin	er ingestonken
stoten	stootte	stootten	gestoten
strijden	streed	streden	gestreden
srijken	streek	streken	gestreken
neerstriken	streek neer	streken neer	neergestreken
stuiven	stoof	stoven	gestoven
treden	trad	traden	getreden
- aftreden	trad af	traden af	afgetreden
- binnentreden	trad binnen	traden binnen	binnengetreden
- optreden	trad op	traden op	opgetreden
- optreden tegen	trad op tegen	traden op tegen	opgetreden tegen
treffen	trof	troffen	getroffen
trekken	trok	trokken	getrokken
- optrekken met	trok op met	trokken op met	opgetrokken met
- vertrekken	vertrok	vertrokken	vertrokken
vallen	viel	vielen	gevallen
vangen	ving	vingen	gevangen
varen	voer	voeren	gevaren
vechten	vocht	vochten	gevochten
verdrieten	verdroot	verdrotan	verdrotan
verdwijnen	verdween	verdwenen	verdwenen
vergeten +	vergat	vergaten	vergeten
verliezen	verloor	verloren	verloren
vinden	vond	vonden	gevonden
vlechten	vlocht	vlochten	gevlochten
vliegen	vloog	vlogen	gevlogen
vouwen	vouwde	vouwden	gevouwen
vragen	vroeg	vroegen	gevraagd
vreten	vrat	vraten	gevreten
vriezen	vroor	vroren	gevroren
-bevriezen	bevroor	bevroren	bevroren

vrijen	vree / vrijde	vreeën / vrijden	gevreeën / gevrijd
wassen	waste	wasten	gewassen
wegen	woog	wogen	gewogen
werpen	wierp	wierpen	geworpen
werven	wierf	wierven	geworven
weten	wist	wisten	geweten
weven	weefde	weefden	geweven
wijken	week	weken	geweken
wijten	weet	weten	geweten
wijzen (naar)	wees (naar)	wezen (naar)	gewezen (naar)
winden	wond	wonden	gewonden
winnen	won	wonnen	gewonnen
worden	werd	werden	geworden
wrijven	wreef	wreven	gewreven
wringen	wrong	wrongen	gewrongen
zeggen	zei	zeiden	gezegd
zenden	zond	zonden	gezonden
zien	zag	zagen	gezien
(neer)zigen	zeeg neer	zegen neer	neergezegen
zingen	zong	zongen	gezongen
zinken	zonk	zonken	gezonken
zinnen op	zon op	zonnen op	gezonnen op
zitten	zat	zaten	gezetten
zoeken (naar)	zocht (naar)	zochten (naar)	gezocht (naar)
zuigen	zoog	zogen	gezogen
zuipen	zoop	zopen	gezopen
zwellen	zwoeg	zwoegen	gezwolgen
zwellen	zwol	zwoelen	gezwollen
zwemmen	zwom	zwoemen	gezwommen
zweren	zwoer	zwoeren	gezworen
zwerfen	zwoerf	zwoerven	gezworven
zwijgen	zwoeg	zwoegen	gezwegen

Зваротныя дзеясловы

Спражэнне зваротных дзеясловаў

У нідэрландскай мове зваротныя дзеясловы ва ўсіх часавых формах, станах і ладах маюць пры сабе *зваротныя часціцы*, кожная з якіх *адпавядае пэўнай асабовай форме*. Для 1-й асобы адз. ліку гэта часціца **me** (паралельная форма **mij**), для 1-й асобы мн. ліку – **ons**, для 2-й асобы адз. ліку – **je** (пры ўжыванні займенніка – таксама і ў мн. ліку – **u** ўжываецца часціца **u** або **zich**), для 2-й асобы мн. ліку з займеннікам **jullie**, для 3-й асобы адз. і мн. ліку, а таксама для інфінітыва ў самастойным ужытку – **zich**. Напрыклад:

Ik voel me echt al moe.

Я сапраўды адчуваю стомленасць.

Je zal je in het schrijven oefenen.

Ты будзеш практыкавацца ў пісьме.

Wij hebben ons gewassen.

Мы памыліся.

U kleedt u / zich goed.

Вы апранаецеся з густам./ Ты апранаешся з густам.

Jullie zullen / zult zich aankleden.

Вам трэба будзе апрануцца.

Ze interesserden zich voor de Nederlandse letterkunde.

Яны цікавіліся нідэрландскай літаратурай.

Herinner je!

Узгадай!

Заўвага: як відаць з прыведзеных прыкладаў, зваротныя часціцы звычайна стаяць непасрэдна за спрагальнай формай дзеяслова.

Катэгорыя часу

Цяперашні час

Цяперашні час у нідэрландскай мове звычайна ўжываецца, каб выразіць дзеянне, што адбываецца цяпер, напрыклад:

De jongen spelt met een bal.

Хлопчык гуляе ў мяч.

Цяперашні час ужываецца таксама для выражэння дзеяння ці стану, якія адбываюцца або маюць месца заўсёды, без дапасавання да пэўнага часу; напрыклад:

De planeten draaien om de zon.

Планеты круцяцца вакол сонца.

Нярэдка цяперашні час ужываецца ў значэнні будучага, напрыклад:

Morgen komen zij in Minsk aan.

Заўтра яны прыбудуць у Мінск.

Цяперашні час выкарыстоўваецца таксама як стылістычны сродак для выражэння прошлага часу ў звязным апавяданні, да прыкладу:

Gisteren ga ik langs de straat en daar ontmoet ik mijn vriend.

Іду я ўчора па вуліцы і сустракаю свайго сябра.

У цяперашнім часе як слабыя, так і моцныя дзеясловы спрагаюцца *паводле аднаго і таго самага ўзору.*

Асабовыя канчаткі дзеяслова ў цяперашнім часе абвеснага ладу незалежнага стану можна паказаць у выглядзе наступнай табліцы:

Асоба	Адзіночны лік	Множны лік
1.	–	-en
2.	-t	-t / -en
3.	-t	-en

Пакажам гэта на прыкладзе спражэння слабога дзеяслова *werken* (працаваць) і моцнага дзеяслова *lezen* (чытаць):

ik werk / lees;
 jij, u, gij werkt / leest;
 hij, zij, het werkt / leest;
 wij werken / lezen;
 jullie werkt (werken) / leest (lezen); u, gij werkt / leest;
 zij werken / lezen.

Заўвага: у так званай «інтымнай» форме другой асобы множнага ліку часам замест канчатка **-t** ужываецца канчаток **-en** (асабліва ў пытальных сказах): *jullie werkt, werken – werken jullie?*

Калі аснова дзеяслова заканчваецца на зычны **t**, то асабовы канчаток **-t** да асновы не дадаецца, прыкладам:

zetten (ставіць, садзіць):

ik zet;
 jij, u, gij zet;
 hij zet;
 jullie zet, zetten.

Калі ж аснова дзеяслова заканчваецца на **-d**, дык канчаток **-t** дадаецца, напрыклад:

baden (купацца):

ik baad;
 jij, u, gij baadt;

hij baadt;
jullie baadt, baden.

Прошлы час

Для выразу дзеяння ці працэса, што адбываўся ў мінулым, а таксама адпаведнага стану ў нідэрландскай мове існуюць тры формы, а менавіта: *просты прошлы* (ці прэтэрыт), *завершаны прошлы* (ці перфект) і *перадпрошлы* (ці плюсквамперфект) час.

Просты прошлы час у нідэрландскай мове звычайна ўжываецца для апісання дзеяння, што адбылося – у апавяданнях і апісаннях (часта з указаннем паслядоўнасці дзеянняў у мінулым), асабліва ў тых выпадках, калі не падкрэсліваецца іх сувязь з цяперашнім часам, напрыклад:

Toen ik nog een schooljongen was, vond ik het wissen heerlijk.

Калі я яшчэ быў школьнікам, мне вельмі падабалася вудзіць рыбу.

У простым прошлым часе абвеснага ладу незалежнага стану дзеясловы маюць наступныя суфіксы і канчаткі (гл. таблицу):

Асоба	Адзіночны лік	Множны лік
1.	-te, -de	-ten, -den
2.	-te, -de	-te(n), -de(n)
3.	-te, -de	-ten, -den

Пакажам узор спражэння на прыкладзе слабых дзеясловаў *werken* (працаваць) і *leren* (вучыць), а таксама моцнага дзеяслова *lezen* (чытаць):

ik werkte / leerde / las;

jij(u) werkte / leerde / las;

hij, zij, het werkte / leerde / las;

wij werkten / leerden / lasen;

jullie werkte (werkten) / leerde (leerden) / las (lasen);

zij werkten / leerden / lasen.

Ніжэй падаюцца мадэлі спражэння дапаможных дзеясловаў **hebben, zijn, zullen, worden** у простым прашлым часе:

ik had / was / zou / werd;
jij, u had / was / zou / werd;
hij, zij, het had / was / zou / werd;
wij hadden / waren / zouden / warden;
jullie had (hadden) / was (waren) / zou (zouden) / werd (warden);
zij hadden / waren / zouden / warden.

Нідэрландскі *завершаны просты час* (перфект) ужываецца:

а) у гутарцы (найчасцей у дыялогах) і пры канстатацыі дзеяння, якое адбылося ў мінулым, напрыклад:

Hebt u dit boek gelezen?

Ці чыталі вы гэтую кнігу?

Ja, ik heb het gelezen.

Ага, чытаў.

б) у звязным апавяданні – для абазначэння дзеяння ў мінулым, сэнсава спалучанага з цяперашнім часам, напрыклад:

Ik heb door de oude stad gewandeld.

Я блукаў па старым горадзе.

У нідэрландскай мове перфект утвараецца як складаная дзеяслоўная форма, з дапаможных дзеясловаў **hebben** або **zijn** у *цяперашнім часе* і дзеепрыметніка 2 асноўнага дзеяслова. Пры гэтым змяняецца *толькі дапаможны* дзеяслоў.

Дзеясловы **werken** (**працаваць**) і **komen** (**прыходзіць**) спрагаюцца, напрыклад, наступным чынам:

ik heb gewerkt, ik ben gekomen;
jij hebt gewerkt, jij bent gekomen;
hij / zij / het heeft gewerkt, hij, zij, het is gekomen;
wij hebben gewerkt, wij zijn gekomen;
jullie hebt (hebben) gewerkt, jullie bent (zijn) gekomen; u hebt (heeft) gewerkt, u bent (is) gekomen;
zij hebben gewerkt, zij zijn gekomen.

Мадальныя дзеясловы *kunnen, mogen, willen, moeten*, як правіла, не ўтвараюць дзеепрыметніка ў перфекце, а захоўваюць замест яго форму інфінітыва ў спалучэнні з інфінітывам іншага дзеяслова, які выступае ў ролі дапаўнення, напрыклад:

Ik heb niet kunnen werken.

Я не мог працаваць.

Hij heeft het willen doen.

Ён хацеў зрабіць гэта.

З дапаможным дзеясловам *hebben* формы завершанага прошлага часу ўтвараюць:

а) усе пераходныя дзеясловы незалежнага стану, напрыклад:

U hebt dat al gedaan.

Вы ўсё гэта зрабілі.

Ik heb de postzegels gekocht.

Я купіла паштовыя маркі.

Zij hebben brandende problemen besproken.

Яны абмеркавалі надзённыя праблемы.

б) безасабовыя, зваротныя і мадальныя дзеясловы. Параўнайце:

Het heeft geregend.

Прайшоў дождж.

Ik heb me daarvoor geïnteresseerd.

Я цікавіўся гэтым.

Martinus heeft het niet kunnen zeggen.

Марцінюс не мог гэтага сказаць.

в) непераходныя дзеясловы, якія выражаюць пэўны стан спакою (вынятак складаюць дзеясловы *zijn* і *blijven*, што ўтвараюць перфектную форму з дапаможным дзеясловам *zijn*). Да прыкладу:

Wij hebben voor het huis lang gestaan.

Мы доўга стаялі перад домам.

Але:

Zij zijn thuis gebleven.

Яны засталіся дома.

З дапаможным дзеясловам **zijn** формы перфекта ўтвараюць:

а) непераходныя дзеясловы, якія абазначаюць змену стану, напрыклад:

Gerard is ingenieur geworden.

Герард стаў інжынерам (вучыўся, а потым стаў інжынерам).

Het kind is ontwaakt.

Дзіця прачнулася (спала, а потым перастала спаць).

б) непераходныя дзеясловы, якія абазначаюць рух, перамену месца. Напрыклад:

Ronald Snijders is in Antwerpen voor zaken aangekomen.

Роналд Снейдэрс прыехаў у Антверпен па справах.

Заўвага: калі дзеясловы руху абазначаюць дзеянне без выразнага ўказання на яго мэту або кірунак, перфектная форма ўтвараецца з дапаможным дзеясловам **hebben**.
Параўнайце:

Ze zijn naar Utrecht gereden.

Яны ездзілі ў Утрэхт.

I:

Ze hebben de hele dag gereden.

Яны раз'язджалі (па розных месцах) цэлы дзень.

Перадпрошлы час (плюсквамперфект) выступае як адносная часавая форма і абазначае дзеянне, якое скончылася перад іншым прошлым дзеяннем, перададзеным формай простага або завершанага прошлага часу; напрыклад:

Toen hij binnenkwam (просты прошлы час), waren reeds allen verzameld (перадпрошлы час).

Калі ён увайшоў, усе ўжо былі ў зборы (сабраліся перад тым).

Радзей перадпрошлы час сустракаецца ў самастойным ужыванні – для выразу *завершанасці дзеяння ў мінулым*, напрыклад:

Hij was reeds lang uit deze stad vertrokken.

Ён ужо даўно пакінуў гэты горад.

Перадпрошлы час утвараецца ў нідэрландскай мове з дапаможных дзеясловаў ***hebben*** і ***zijn***, якія стаяць у *простым прошлым часе*, і дзеепрыметнікаў 2 асноўнага дзеяслова. Дапаможныя дзеясловы пры гэтым ужываюцца аналагічным чынам, як і ў перфекце. Параўнайце:

ik had gewerkt / was gekomen;

jij had gewerkt / was gekomen;

hij, zij, het had gewerkt / was gekomen;

wij hadden gewerkt / waren gekomen;

jullie had (hadden) gewerkt / was (waren) gekomen;

u had gewerkt / was gekomen;

zij hadden gewerkt / waren gekomen.

Будучы час

Для таго каб выразіць будучы час, у нідэрландскай мове маюцца чатыры формы, а менавіта: *будучы 1*, *завершаны будучы 2* і *будучыя ў прошлым 1 і 2*.

Будучы час 1 ужываецца для абазначэння аднаразовага ці паўторнага дзеяння, якое павінна адбыцца ў будучым, напрыклад:

Ik zal dit boek lezen.

Я прачытаю гэтую кнігу.

Hij zal elke zondag bij ons komen.

Ён будзе прыходзіць да нас кожную нядзелю.

Форма будучага часу 1 можа мець *мадальнае значэнне* і выказваць магчымасць, напрыклад:

Het zal wel mijn broer zijn.

Гэта, відаць, мой брат.

Будучы час 1 утвараецца праз спалучэнне дапаможнага дзеяслова **zullen** у цяперашнім часе і інфінітыва 1 асноўнага дзеяслова. Параўнайце:

ik zal werken (я буду працаваць, я папрацую і г.д.);
jij zal (zult) werken;
u zult (zal) werken;
hij, zij, het zal werken;
wij zullen werken;
jullie zult (zullen, zal) werken;
zij zullen werken.

Завершаны будучы час 2 утвараецца праз спалучэнне дапаможнага дзеяслова **zullen** у цяперашнім часе і інфінітыва прошлага часу (інфінітыва 2) асноўнага дзеяслова. Напрыклад:

ik zal gewerkt hebben;
jij zult (zal) gewerkt hebben;
u zult (zal) gewerkt hebben;
hij, zij, het zal gewerkt hebben;
wij zullen gewerkt hebben;
jullie zult (zulten, zal) gewerkt hebben;
zij zullen gewerkt hebben.

Завершаны будучы час 2 ужываецца досыць рэдка, звычайна ў пісьмовай мове, і належыць да *адносных часавых формаў*. Ён абазначае будучае дзеянне, якое мае скончыцца да пачатку іншага будучага дзеяння. Апошняе выражаецца звычайна цяперашнім часам ці будучым 1, напрыклад:

Wanneer ik kom, zal hij reeds vertrokken zijn.

Калі я прыйду, ён ужо пойдзе.

Часцей гэтая часавая форма ўжываецца ў *мадальным значэнні*, для выказвання меркавання, якое адносіцца да мінулага, прыкладам:

Hij zal geen tijd gehad hebben, denk ik.

Я мяркую, што ў яго не было часу.

Заўвага: ужыванне дапаможных дзеясловаў *hebben* і *zijn* у будучым часе 2 грунтуецца на тых жа правілах, што рэгламентуюць ужыванне гэтых дзеясловаў у складаных формах прошлага часу.

Будучы ў *прошлым* (цяпер рэдка ўжываецца ў сваёй першаснай функцыі) выражае будучы час з гледзішча мінулага моманту і таму спалучаецца з простым *прошлым* часам ці перфектам і звычайна ўжываецца ва ўскоснай мове або ў чыста мадальным значэнні. Пры гэтым будучы ў *прошлым* часе 2 ўжываецца, калі дзеянне падаецца як завершанае да пачатку іншага дзеяння ў будучым, напрыклад:

Zij zeide, dat zij vandaag zouden komen.

Яна сказала, што яны прыйдуць сёння.

Zij zeide, dat zij zouden komen, nadat zij hun werk zouden beëindigt hebben.

Яна сказала, што яны прыйдуць пасля таго, як скончаць працу.

Формы будучага ў *прошлым* у сучаснай моўнай практыцы звычайна маюць *мадальнае* значэнне, напрыклад:

Mijn broer zou vandaag aankomen (aangekomen zijn).

Мой брат павінен (быў) сёння прыехаць.

Будучы ў *прошлым* часе 1 утвараецца праз спалучэнне дапаможнага дзеяслова *zullen* у *прошлым* часе і інфінітыва 1 асноўнага дзеяслова. Будучы ў *прошлым* часе 2 адрозніваецца ад будучага ў *прошлым* 1 тым, што пры яго ўтварэнні, замест інфінітыва 1, удзельнічае інфінітыў 2 асноўнага дзеяслова. Параўнайце:

ik zou werken / gewerkt hebben;
jij, u zou werken / gewerkt hebben;
hij, zij, het zou werken / gewerkt hebben;
wij zouden werken / gewerkt hebben;
jullie zou, zouden werken / gewerkt hebben;
zij zouden werken / gewerkt hebben.

Катэгорыя ладу

У нідэрландскай мове акрамя абвеснага ладу вылучаюць таксама загадны лад і ўмоўны лад, да якога адносіцца так званы *кандыцыяналіс*.

Загадны лад служыць для выражэння загаду, патрабавання або просьбы. Ён не мае разгорнутай сістэмы асобаў і часавых формаў і выступае фактычна толькі ў форме другой асобы адзіночнага і множнага ліку. Адзіночны лік утвараецца ад чыстай асновы дзеяслова і супадае з формай *першай асобы адзіночнага ліку* цяперашняга часу абвеснага ладу, напрыклад:

Werk!
Працуй!
Lees!
Чытай!
Wees!
Будзь!

Множны лік загаднага ладу супадае з другой асобай множнага ліку цяперашняга часу абвеснага ладу – гэта значыць, мае канчатак *-t*, напрыклад:

Werkt!
Працуйце!
Leest!
Чытайце!
Weest!
Будзьце!

У абедзвюх формах асабовы займеннік перад дзеясловам *не ставіцца*.

Ветлівая форма імператыва мае ў адзіночным і множным ліку такі самы канчатак **-t**. Пасля дзеяслова звычайна ставіцца займеннік **и**, напрыклад:

Komt u binnen!

Заходзьце!

У гутарковай мове можа ўжывацца апісальная канструкцыя з мадальным дзеясловам **willen**. Параўнайце:

Wilt u alstublieft vertalen.

Перакладзіце, калі ласка.

Спецыфічным зваротам, які выражае запрашэнне для першай асобы множнага ліку, з'яўляецца канструкцыя з дзеясловам **laten**, да прыкладу:

Laten we gaan!

Хадзем(це)!

Умоўны лад у выглядзе кандыцыяналіса 1 шырока распаўсюджаны ў нідэрландскай мове ва ўмоўных сказах і ўтвараецца з дапамогай формаў **zou / zouden** у спалучэнні з інфінітывам 1 асноўнага дзеяслова, напрыклад:

Ik zou bij u komen, als ik tijd had.

Я да вас прыйшоў бы, калі б меў час.

Гэтая форма ўжываецца, як правіла, у галоўным сказе, побач з простым прошлым часам абвеснага ладу ў даданым сказе.

Кандыцыяналіс 2 утвараецца з дапамогай формаў **zou / zouden** у спалучэнні з інфінітывам 2 асноўнага дзеяслова і таксама ўжываецца ва ўмоўных сказах, напрыклад:

Ik zou bij u gekomen zijn, als ik tijd had gehad.

Я б (яшчэ раней) прыйшоў да вас, калі б толькі меў час.

Гэтая форма, ужытая ў галоўным сказе, звычайна спалучаецца з перадпрошлым часам, ужываным у даданым сказе.

Катэгорыя стану

У нідэрландскай мове пераходныя дзеясловы могуць стаяць у незалежным або ў залежным стане.

Zaleжны стан дзеяслова ўтвараецца праз спалучэнне дапаможнага дзеяслова **worden** і дзеепрыметніка 2 асноўнага дзеяслова, напрыклад:

De leerlingen worden door de leraar onderwezen.

Вучняў вучыць настаўнік.

Граматычны суб'ект сказа ў залежным стане стаіць у назоўным склоне, а лагічны суб'ект выражаны канструкцыяй з **door**, якая прыкладна адпавядае беларускаму творнаму склону. Час пасіўнай канструкцыі вызначаецца праз адпаведны час дапаможнага дзеяслова **worden**. Залежны стан мае ўсе восем часавых формаў і дзве формы інфінітыва 1 і 2. Параўнайце:

Hij wordt geroepen.

Яго клічуць.

Hij werd geroepen.

Яго клікалі.

Hij zal geroepen worden.

Яго паклічуць.

ДЗЕЕПРЫМЕТНІК

Дзеепрыметнікі – неспрагальныя дзеяслоўныя формы, якія ўказваюць на прымету дзеяння.

У нідэрландскай мове існуюць дзве формы дзеепрыметніка, а менавіта: дзеепрыметнік 1 і дзеепрыметнік 2.

Дзеепрыметнік 1 утвараецца праз далучэнне да караня дзеяслова суфікса **-(e)nd**, напрыклад: **werkend, lezend, slapend**.

Дзеепрыметнік 2 утвараецца з дапамогай суфіксаў **-t, -d** (ад слабых дзеясловаў), **-(e)n** (ад моцных дзеясловаў) і прэфікса **ge-**, напрыклад: **gewerkt, gezegd, gelezen, geslapen**. Прэфікс **ge-** адсутнічае ў дзеепрыметніку 2, утвораным ад дзеясловаў з *неаддзяляльнымі прыстаўкамі* (**bedekt, hersteld**), і ўстаўляецца паміж прыстаўкай і каранем у дзеясловаў з *аддзяляльнымі прыстаўкамі* (**aangekomen, doorgelezen**).

Дзеепрыметнік 1 часцей за ўсё адпавядае ў беларускай мове дзеепрыметніку цяперашняга часу, мае актыўнае значэнне і выражае працяглае, незавершанае дзеянне, звычайна адначасовае з дзеяннем выказніка адпаведнага сказу. Параўнайце:

Het water is stijgende.

Вада падымаецца.

Дзеепрыметнік 2, утвораны ад пераходных дзеясловаў, мае пасіўнае значэнне і выражае завершанае дзеянне. У выпадку з непераходнымі дзеясловамі ён мае актыўнае значэнне і выражае таксама завершанае дзеянне. Як паказвалася вышэй, дзеепрыметнік 2 актыўна ўжываецца для ўтварэння розных формаў прошлага часу дзеясловаў незалежнага стану, а таксама для ўтварэння ўсіх формаў дзеясловаў залежнага стану. У прыведзеным ніжэй прыкладзе дзеепрыметнік 2 **gemeubileerd** дае азначэнне назоўніку **huis**, у той час як дзеепрыметнік 2 **gehuurd** разам з дапаможным дзеясловам **hebben** утварае перфектную форму дзеяслова, што выступае ў сказе ў ролі выказніка:

Wij hebben een gemeubileerd huis gehuurd.

Мы ўзялі ў арэнду мэбляваны дом.

НАЗОЎНІК

Назоўнік у нідэрландскай мове характарызуецца граматычнымі катэгорыямі *роду, ліку і склону*.

Род назоўнікаў

Адрозненне ў сучаснай літаратурнай нідэрландскай мове трох граматычных родаў назоўнікаў – мужчынскага, жаночага і ніякага – мае збольшага традыцыйны і ўмоўны характар.

У сувязі з інтэнсіўнай тэндэнцыяй да зліцця мужчынскага і жаночага родаў фармальныя адрозненні паміж імі ў сучаснай нідэрландскай мове амаль зніклі. Асабліва гэта датычыцца гутарковай мовы. Функцыю родавага паказчыка назоўніка часткова выконвае азначальны артыкль *de* – для мужчынскага і жаночага родаў, *het* – для ніякага роду; напрыклад: *de man* – чалавек, мужчына; *de vrouw* – жанчына; *het kind* – дзіця. Неазначальны артыкль гэтай функцыі ўжо не мае.

Часткова родавыя адрозненні адлюстроўваюцца таксама ў формах азначальнага займенніка ці прыметніка, якія стаяць перад назоўнікам, да якога яны адносяцца. Акрамя таго, размеркаванне па родах знаходзіць сваё адлюстраванне таксама ў правілах замены назоўнікаў асабовымі займеннікамі. Паколькі паміж назоўнікамі мужчынскага і жаночага родаў у гаворцы ўжо не існуе фактычна аніякіх фармальных адрозненняў і паколькі яны супрацьстаяць толькі назоўнікам ніякага роду, мы можам казаць пра наяўнасць *агульнага роду (роду de)* і *ніякага роду (роду het)*, гэта значыць, пра адрозненне *толькі двух* граматычных родаў.

У множным ліку, дзе формы азначальнага артыкля для абодвух родаў супадаюць, ужо не існуе ніякіх родавых адрозненняў, напрыклад: *de mannen* – людзі, мужчыны, *de vrouwen* – жанчыны, *de kinderen* – дзеці.

У шэрагу выпадкаў граматычны род назоўнікаў не супадае з натуральным родам, напрыклад: *het wijf* – жанчына, *het meisje* – дзяўчынка, *het schaar* – авечка і г.д.

Граматычны род некаторых груп назоўнікаў можна вызначыць паводле семантычнай або фармальнай уласцівасці, гэта значыць, па-

вядле іх значэння або паводле формы слова (калі гаворка ідзе пра вытворныя назоўнікі).

Да назоўнікаў *агульнага* (мужчынскага і жаночага) роду адносяцца:

1) паводле *свайго* значэння:

а) назвы асобаў і жывёл мужчынскага і жаночага полу, напрыклад: *de vader* – бацька, *de moeder* – маці, *de zoon* – сын, *de dochter* – дачка, *de os* – бык, *de koe* – карова;

Заўвага: захаванне ў гэтай групе слоў фармальных прыкметаў падзелу на мужчынскі і жаночы род, што праяўляецца ў формах артыкля і ва ўжыванні займеннікаў, падтрымліваецца адрозненнем у натуральным родзе.

б) назвы дрэваў (мужчынскі род), садавіны, гародніны, кветак (жаночы род), напрыклад: *de berk* – бяроза, *de kool* – капуста, *de peer* – груша, *de tulp* – цюльпан;

в) назвы грашовых адзінак і манет, напрыклад: *de gulden* – гульдэн, *de daalder* – талер, *de euro* – еўра;

г) назвы пораў году, месяцаў і дзён тыдня (мужчынскі род), напрыклад: *de winter* – зіма, *de januari* – студзень, *de zondag* – нядзеля;

д) назвы большасці напояў, напрыклад: *de koffie* – кава, *de wijn* – віно, *de melk* – малако;

е) назвы рознага тыпу караблёў, напрыклад: *de boot* – лодка, *de sloep* – шлюпка;

ж) назвы музычных інструментаў (жаночы род), напрыклад: *de viool* – скрыпка, *de fluit* – флейта;

2) паводле *формы* слова:

а) вытворныя назоўнікі, якія абазначаюць прадстаўнікоў пэўных грамадскіх слаёў, прафесій і ўладальнікаў акрэсленых якасцей, з суфіксамі *-aar*, *-er*, *-aard*, *-erd*, *-ing*, *-ling*, *-ik*, *-ier*, *-ist*, *-eur*, *-or*, *-ant*, *-ent*, *-aal*, *-aat*, *-aris*, *-air*, *-eet* (мужчынскі род), *-e*, *-in*, *-es*, *-is*, *-egge* (*-ei*), *-ster* (жаночы род).

Заўвага: сюды таксама ўваходзяць:

- назвы жывёл жаночага полу з суфіксам *-in*, напрыклад: *de leeuw* – льювца;
- назвы жыхароў краінаў і гарадоў з суфіксамі *-aan*, *-aar* (*-naar*), *-er*, *-ier*, *-aard*, *-aat*, *-ing*, *-ees* (мужчынскі род), *-se* (жаночы род), напрыклад: *de Amsterdammer* – амстэрдамец;
- назоўнікі, якія абазначаюць прадметы або прылады дзеяння з суфіксамі *-em*, *-zem* і *-el*, напрыклад: *de bodem* – глеба, *de bezem* – мятла, *de sleutel* – ключ;
- назоўнікі з суфіксамі *-te*, *-de*, утвораныя ад прыметнікаў, якія акрэсліваюць уласцівасць або якасць, напрыклад: *de hoogte* – вышыня, *de liefde* – любоў;
- назоўнікі з суфіксамі *-ing*, *-st*, *-t*, утвораныя ад дзеясловаў, якія акрэсліваюць працэс або вынік дзеяння, напрыклад: *de wandeling* – шпацыр, *de vaart* – паездка;
- назоўнікі, якія акрэсліваюць занятак, стан або ўстанову, прадпрыемства, з суфіксамі *-ij*, *-erij*, напрыклад: *de bedelarij* – жабрацтва, *de bakkerij* – пякарня;
- абстрактныя назоўнікі з суфіксамі *-heid*, *-nis*, *-ie*, *-tie*, *-iek*, *-uur*, *-age*, *-teit*, напрыклад: *de vrijheid* – свабода, *de gebeurtenis* – здарэнне, *de theorie* – тэорыя і г.д.
Сюды адносіцца шэраг назоўнікаў з суфіксамі *-dom* і *-schap*, напрыклад: *de rijkdom* – багацце, *de eigenschap* – якасць.

Да назоўнікаў *ніякага* роду адносяцца:

1) паводле свайго значэння:

а) назвы некаторых хатніх жывёл, напрыклад: *het paard* – конь, *het varken* – свіння;

б) некаторыя збіральныя назоўнікі, напрыклад: *het volk* – народ, *het leger* – войска;

в) назвы металаў і мінералаў, напрыклад: *het goud* – золата, *het staal* – сталь;

г) большасць рэчавых назоўнікаў і назвы тканін, напрыклад: *het water* – вада, *het linnen* – тканіна;

д) назвы старон свету, гарадоў і краін, напрыклад: *het noorden* – поўнач, (*het*) *Afrika* – Афрыка;

2) паводле формы слова:

а) назоўнікі з памяншальнымі суфіксамі *-je*, *-tje*, *-pje*, *-ken*, *-ke*, напрыклад: *het huisje* – дамок, *het meisje* – дзяўчынка;

б) збіральныя назоўнікі з прэфіксам *ge-* і суфіксам *-te*, напрыклад: *het geboomte* – дрэвы;

в) аддзяслоўныя назоўнікі з прэфіксамі *be-*, *ge-*, *ver-*, *onder-*, *ont-*, напрыклад: *het begin* – пачатак, *het gebouw* – будынак, пабудова;

г) назоўнікі з суфіксам *-sel*, напрыклад: *het deksel* – накрыўка;

д) назоўнікі з запазычанымі суфіксамі *-eel*, *-ment*, *-um*, *-aal*, *-isme*, *-aat*, напрыклад: *het toneel* – сцэна, *het museum* – музей, *het plakkaat* – плакат;

е) большасць назоўнікаў з суфіксамі *-dom*, *-schap*, якія маюць зборнае значэнне, напрыклад: *het mensdom* – чалавецтва, *het gezelschap* – грамадства;

ж) субстантываваныя інфінітывы, якія абазначаюць назвы дзеянняў або станаў, напрыклад: *het lezen* – чытанне, *het weten* – веды.

Род *складаных слоў* вызначаецца паводле апошняга карнявога элемента, напрыклад: *de hoofdstad* – сталіца (паводле роду слова *stad*).

Лік назоўнікаў, утварэнне формаў множнага ліку

У нідэрландскай мове множны лік назоўнікаў утвараецца з дапамогай канчаткаў *-s*, *-en*, *-n*.

Канчатак *-s* звычайна дадаецца да двухскладовых і шматскладовых назоўнікаў, якія заканчваюцца пераважна на санорныя зычныя (*l*, *m*, *n*, *r*) ці галосныя. Сюды адносяцца галоўным чынам вытворныя назоўнікі з суфіксамі *-aar* (часткова), *-aard*, *-age*, *-el*, *-er*, *-erd*, *-em*, *-en*, *-ie* (пераважна), *-ier*, *-je*, *-tje*, *-pje*, *-sel* (часткова), *-ster*, *-te*, *-tie* (пераважна), напрыклад: *de vader* (бацька) – *de vaders*; *de lafaard* (баязлівец) – *de lafaards*; *de sleutel* (ключ) – *de sleutels*; *de tuinier* (садоўнік) – *de tuiniers*; *de zangster* (пявунья) – *de zangsters*; *de natië* (нацыя) – *de naties*.

Канчатак **-en (-n)** з'яўляецца найбольш распаўсюджаным у літаратурнай мове для ўтварэння множнага ліку асноўнай масы карнявых назоўнікаў агульнага і ніякага родаў, якія заканчваюцца на любы зычны, а таксама вытворных назоўнікаў, якія заканчваюцца на суфіксы **-aan, -aar** (часткова), **-de** (пераважна), **-dom, -es, -ie, -is, -ik, -in, -ing, -ist, -ij, -ment, -nis, -schap, -sel, -teit, -tie** (часткова), **-st, -te** (пераважна), да прыкладу: **het boek** (кніга) – **de boeken**; **de bal** (мяч) – **de ballen**; **de boom** (дрэва) – **de bomen**; **de zoned** (грэх) – **de zonden**; **de berin** (мядведзіца) – **de berinnen**; **de maatschappij** (грамадства) – **de maatschappijen**; **de gevangenis** (турма) – **de gevangenis**; **de kunst** (мастацтва) – **de kunsten**; **de hoogte** (вышыня) – **de hoogten**.

Асаблівыя выпадкі ўтварэння множнага ліку назоўнікаў

1) Невялікая колькасць назоўнікаў ніякага роду ўтварае множны лік з дапамогай канчатка **-eren**, напрыклад: **het kind** (дзіця) – **de kinderen**; **het ei** (яйка) – **de eieren**; **het goed** (тавар) – **de goederen**; **het rad** (кола) – **de raderen**.

Заўвага: у гутарковай мове гэтыя самыя назоўнікі могуць утвараць множны лік з дапамогай канчатка **-ers**: **de kinders, de eiers** і да т.п.

2) Некаторыя назоўнікі ў множным ліку падаўжаюць кароткі карнявы галосны, напрыклад: **het bad** (купальня) – **de baden**; **het dag** (дзень) – **de dagen**.

3) Шэраг назоўнікаў утварае множны лік праз змяненне карнявога галоснага, напрыклад: **de stad** (горад) – **de steden**; **het lid** (член) – **de leden**; **het schip** (карабель) – **de schepen**.

4) Назоўнікі з суфіксам **-heid** маюць форму множнага ліку на **-heden**, напрыклад: **de grootheid** (велічыня) – **de grootheden**.

5) Назоўнікі на **-oe, -o** ў множным ліку прымаюць канчатак **-ien**, прыкладам: **koe** (карова) – **koeien**; **vlo** (блыха) – **vlooiën**.

Утварэнне множнага ліку запазычаных слоў

Вялікая колькасць запазычаных слоў на *-e*, *-a*, *-o*, *-ee*, *-ie* ўтварае множны лік праз далучэнне канчаткаў *-s*, *-en*, да прыкладу: *de dame* (дама) – *de dames*; *de muze* (муза) – *de muzen*.

У словах, якія заканчваюцца на *-a* ці *-o*, перад канчаткам множнага ліку *-s* ставіцца апостраф, напрыклад: *het drama* (драма) – *de drama's*; *de piano* (фартэпіяна) – *de piano's*.

Назоўнікі, якія ўжываюцца толькі ў адным ліку

Выключна ў *множным ліку* ў нідэрландскай мове ўжываюцца шмат якія збіральныя назоўнікі, назвы хвароб і да т.п.: *de hersenen* (мазгі), *de inkomsten* (прыбыткі), *de kosten* (кошты, выдаткі), *de levensmiddelen* (харчы), *de lieden* (людзі), *de mazelen* (адзёр), *de notulen* (пратакол), *de ouders* (бацькі), *de pokken* (воспа) і інш.

Заўвага: у спалучэнні з лічэбнікамі *толькі ў адзіночным ліку* ўжываецца таксама шэраг назоўнікаў, у выпадку калі яны абазначаюць колькасць, меру, памер, вагу, кошт і да т.п.; напрыклад: *twee vat bier* (дзве бочкі піва), *vijfenveertig jaar* (сорак пяць гадоў), *tien euro* (дзесяць еўра).

Толькі ў *адзіночным ліку* ўжываюцца назоўнікі, што абазначаюць назвы ўнікальных з'яў і прадметаў, шмат якія рэчыўныя, збіральныя і абстрактныя назоўнікі, да прыкладу: *het geloop* (беганіна), *het goud* (золата), *de honger* (голад), *de kou* (холад), *het linnen* (палатно), *het loof* (лісце), *de melk* (малако), *het mensdom* (чалавецтва), *het vee* (скаціна), *het zijn* (быццё) і да т.п.

Скланенне назоўнікаў

У сучаснай нідэрландскай мове фактычна існуюць толькі два склоны. Гэта:

а) *агульны* (суб'ектна-аб'ектны) склон, для якога характэрная адсутнасць якога-небудзь канчатка; напрыклад:

Vader is thuis.

Бацька дома.

Heb je vader gezien?

Ці бачыў ты бацьку?

б) *прыналежны* склон з канчаткам *-s*, напрыклад: ***vaders huis*** (бацькава хата), ***buurmans kippen*** (суседавы куры).

У размоўнай практыцы ў гэтых выпадках часта ўжываецца апісальная канструкцыя з займеннікамі *z'n (zijn), d'r (haar)*, якая замяняе форму прыналежага склону, напрыклад: ***vader z'n huis*** – дом бацькі, ***moeder d'r verjaardag*** – дзень нараджэння маці.

Склонавыя формы на *-s* вельмі рэдкія пры назоўніках ніякага роду. У жывой гаворцы яны амаль не ўжываюцца.

Як у літаратурнай мове, так і ў гаворцы шырока распаўсюджаныя канструкцыі з прыназоўнікам *van* (замест роднага склону на *-s*), напрыклад: ***het dak van 't huis*** – дах дома.

У шэрагу выпадкаў беларускаму роднаму склону ў нідэрландскай мове адпавядаюць іншыя прыназоўніковыя канструкцыі, напрыклад: ***uit gebrek aan geld*** – праз недахоп грошай, ***de vrees voor de dood*** – страх перад смерцю.

Фармальных адрозненняў паміж давальным і вінавальным склонамі назоўнікаў у сучаснай нідэрландскай мове няма. Беларускаму давальнаму склону адпавядае прыслоўная канструкцыя з *aan* або размешчанае паміж выказнікам і прамым дапаўненнем ускоснае дапаўненне, напрыклад:

Hij geeft een boek aan zijn dochter.

Ён дае сваёй дачцы кнігу.

Ik zond mijn moeder een brief.

Я выслаў маці ліст.

Адсутнай у нідэрландскай мове форме творнага склону адпавядаюць канструкцыі з *door* і *met*. Зварот з прыназоўнікам *door* азна-

чае дзейную асобу ў пасіўнай канструкцыі і адказвае на пытанне *кім?* Зварот з *met* азначае прыладу дзеяння і адказвае на пытанне *чым?*, напрыклад:

Dit boek is door de schrijver geschreven.

Гэтая кніга напісана пісьменнікам.

De brief is met postlood geschreven.

Ліст напісаны алоўкам.

АРТЫКЛЬ

У нідэрландскай мове перад назоўнікам, як правіла, ужываецца артыкль. Адрозніваюць два тыпы артыкляў: азначальны і неазначальны.

Азначальны артыкль выступае ў дзвюх формах, а менавіта: *de* (для агульнага роду) і *het* або *'t* (для ніякага роду). У множным ліку абодвух родаў ужываецца форма *de*, напрыклад: *de man* (мужчына) – *de mannen*, *de vrouw* (жанчына) – *de vrouwen*, *het kind* (дзіця) – *de kinderen*.

Неазначальны артыкль выступае ў адзінай для абодвух родаў форме, а менавіта *een* або *'n*, і не мае множнага ліку. Аднак сама адсутнасць яго перад назоўнікам у множным ліку ўжо сведчыць пра неазначальнасць (можна ў гэтым выпадку весці гаворку пра *нулявы артыкль*), параўнайце: *een man* – *mannen*, *een vrouw* – *vrouwen*, *een kind* – *kinderen*.

Заўвага: формы *'t* і *'n* уяўляюць сабою рэдукаваныя формы артыкляў і шырока ўжываюцца ў гутарковай мове.

Функцыі артыкляў як паказчыкаў роду, ліку і склону ў нідэрландскай мове даволі абмежаваныя:

1) Неазначальны артыкль у сучаснай нідэрландскай мове не скланяецца і не можа служыць паказчыкам роду назоўніка. Азначальны артыкль ніякага роду *het* таксама не скланяецца, але захоўвае за сабою функцыю паказчыка роду і ліку назоўніка, параўнайце: *het boek* –

кніга, *de boeken* – кнігі. Азначальны артыкль *de* выступае ў якасці паказчыка агульнага роду, у якім зліваюцца мужчынскі і жаночы род. Ён захоўвае ў літаратурнай мове дзве склонавыя формы, а менавіта *des* ці *'s* (форма прыналежнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду) і *der* (форма роднага склону адзіночнага ліку жаночага роду і множнага ліку ўсіх родаў), напрыклад: *de geest des twijfels* – дух сумневу, *de leider der partij* – кіраўнік партыі.

Форма *des* (*'s*) ужываецца рэдка, а форма *der* у літаратурнай мове яшчэ даволі ўжывальная. Звычайна ж замест гэтых формаў роднага склону артыкля ўжываецца прыслоўная канструкцыя *van de*, напрыклад: *uitbreiding van de handel* – пашырэнне гандлю.

2) У нідэрландскай мове добра праглядаецца асноўная функцыя артыкля як паказчыка *азначанасці ці неазначанасці* назоўніка ў сказе.

Азначальны артыкль ужываецца:

а) для абазначэння пэўнага, ужо названага ці вядомага прадмета, напрыклад:

De kamer is groot.

(Гэты) пакой вялікі.

Kijk, daar komt de trein aan.

Глядзі, цягнік падыходзіць.

б) для абазначэння агульнага паняцця, напрыклад:

De mens moet werken.

Чалавек павінен працаваць.

в) для абазначэння адзіных у сваім родзе прадметаў ці паняццяў, напрыклад:

De zon schijnt.

Сонца свеціць.

г) для вылучэння аднаго з шэрага аднародных прадметаў, напрыклад:

Het boek, dat daar ligt, is interessant.

Кніга, якая там ляжыць, цікавая.

Неазначальны артыкль ужываецца:

а) для абазначэння аднаго са шматлікіх прадметаў, напрыклад:

Dat is een student.

Гэта студэнт.

б) для абазначэння больш шырокіх паняццяў, якія супрацьпастаўляюцца больш асобным, напрыклад:

De eik is een boom.

Дуб – дрэва.

3) Артыкль (звычайна азначальны) служыць таксама *паказчыкам субстантывацыі* розных часцін мовы (пра субстанцывацыю інфінітыва ішла гаворка вышэй), напрыклад: ***het lezen*** – чытанне, ***het voor en tegen*** – за і супраць.

4) Артыкль *адсутнічае*:

а) перад рэчыўнымі назоўнікамі – калі яны абазначаюць рэчывы ў няпэўнай колькасці, напрыклад:

Wij drinken koffie.

Мы п’ем каву.

б) пры абазначэнні прафесіі, занятку, напрыклад:

Hij is ingenieur.

Ён – інжынер.

Greta is studente.

Грэта – студэнтка.

в) пры агульных імёнах, што абазначаюць блізкіх сваякоў, да прыкладу:

Moeder was thuis.

Маці была дома.

г) перад асабовымі ўласнымі імёнамі і назвамі краін і гарадоў, калі перад імі няма азначэння, напрыклад:

Jan Peeters is student.

Ян Петэрс – студэнт.

Minsk is de hoofdstaad van Bjellarusland.

Мінск – сталіца Беларусі.

д) пры назоўніках-зваротках, напрыклад:

Dokter, kunt u bij ons komen?

Доктар, ці не маглі б вы прыйсці да нас?

е) у шэрагу выпадкаў перад абстрактнымі назоўнікамі, у фразеалагізмах і да т.п. Параўнайце:

Vrijheid is onze leuze.

Свабода – вось наш лозунг.

Ik werk bij dag en bij nacht.

Я працую ўдзень і ўначы.

Hij komt per trein.

Ён прыедзе цягніком.

ЗАЙМЕННІК

Нідэрландская сістэма займеннікаў досыць складаная, таму мы палічылі неабходным адпаведны раздзел нашай граматыкі выкласці дастаткова падрабязна. Звычайна вылучаюць *асабовыя*, *прыналежныя*, *зваротныя* **zich**, *указальныя*, *узаемныя*, *пытальныя*, *няпэўныя*, *адмоўныя*, *адносныя*, *няпэўна-асабовыя* **men**, *бесасабовыя* **het** і *азначальныя* займеннікі.

Асабовыя займеннікі

Гэтыя займеннікі замяшчаюць у сказе назоўнікі і звычайна адсылаюць нас да некага або нечага, згаданага ў тэксе раней:

Roy studeert in Amsterdam. Hij komt uit Engeland.

Рой вучыцца ў Амстэрдаме. Ён прыехаў з Англіі.

У нідэрландскіх граматыках вылучаюцца два віды асабовых займеннікаў – суб’ектныя і аб’ектныя. Апошнія падзяляюцца на прамааб’ектныя і ўскоснааб’ектныя.

Суб’ектныя асабовыя займеннікі замяшчаюць у сказе суб’ект – гэта значыць, граматычны дзейнік. У нідэрландскай мове яны маюць націскныя і ненаціскныя, кніжныя і размоўныя формы (гл. наступную табліцу):

Асоба	Націскная форма	Ненаціскная форма	Пераклад
1	<i>ik</i>	<i>(‘k)</i>	я
2	<i>jij</i>	<i>je</i>	ты (разм.)
2	<i>u</i>	<i>u</i>	ты (кніжн.)
3	<i>hij</i>	<i>(ie)</i>	ён
3	<i>zij</i>	<i>ze</i>	яна
3	<i>het</i>	<i>(’t)</i>	яно
1	<i>wij</i>	<i>we</i>	мы
2	<i>jullie</i>	<i>jullie</i>	вы (разм.)
2	<i>u</i>	<i>u</i>	вы (кніжн.)
3	<i>zij</i>	<i>ze</i>	яны

Ненаціскная форма суб’ектнага асабовага займенніка часцей ужываецца ў гутарковай мове – тады, калі асабовы займеннік не нясе значнай сэнсавай нагрукі:

(1) Sibylla	<i>Ik kom uit Amsterdam. En waar kom jij vandaan?</i> Я прыехала з Амстэрдама. А адкуль ты?
-------------	--

(2) Alan	<i>Ik kom uit Manchester in Engeland, maar ik studeer in Hull.</i> Я з Манчэстэра, з Англіі, але вучуся ў Хале.
(3) Sibylla	<i>En wat studeer je in Hull?</i> І што ты вывучаеш у Хале?

У першым сказе, каб падкрэсліць кантраст паміж выказваннямі абодвух удзельнікаў размовы, ужываецца націскная форма **jij**, у трэцім сказе – калі неабходнасці ў такім падкрэсліванні ўжо няма – на яе месца прыходзіць ненаціскная форма **je**.

Заўвага: замест націскных займеннікаў **hij** і **zij** можа ўжывацца ўказальны займеннік **die**, а замест **het** – указальны займеннік **dat**, напрыклад:

Ik heb een hond en die heet Bob.

У мяне ёсць сабака, і яго завуць Боб.

Для звароту да старэйшых і асабліва паважаных асоб у нідэрландскай мове – як у адзіночным, так і множным ліку – звычайна ўжываецца асабовы займеннік **u**:

Waar komt u vandaan?

Адкуль Вы?

Звяртаючыся з тым самым пытаннем да асобы аднаго з Вамі ўзросту ці да маладзейшай, звычайна кажуць:

Waar kom je vandaan?

У нідэрландскай мове назоўнікі агульнага роду (роду **de**) звычайна замяшчаюцца суб'ектным асабовым займеннікам **hij**, напрыклад:

Ik heb een eigen kamer. Hij is niet erg groot.

У мяне ёсць свой пакой. Ён не надта вялікі.

На месцы назоўнікаў ніякага роду (роду **het**) з'яўляецца займеннік **het**, як у наступным прыкладзе:

Ik heb een mooi boek over Rubens. Het ligt op tafel.

У мяне ёсць цудоўная кніга пра Рубенса. Яна ляжыць на сталe.

Калі гаворка ідзе пра жывёл, выбар суб'ектнага асабовага займенніка залежыць ад полу жывёлы. Параўнайце:

De buren hebben een hond (de-word). Hij is dik.

У суседзяў ёсць сабака. Ён – тоўсты.

I:

Wij hebben een poes (de-word). Ze heet Bettie.

У нас ёсць котка. Яе завуць Бэці.

Прамааб'ектныя асабовыя займеннікі. Гэтыя займеннікі адлюстраваныя ў наступнай табліцы:

Суб'ектны (націскны)	Прамааб'ектны (націскны)	Прамааб'ектны (ненаціскны)	Пераклад
<i>ik</i>	<i>mij</i>	<i>me</i>	мяне
<i>jij</i>	<i>jou</i>	<i>je</i>	цябе (разм.)
<i>u</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	цябе (кніжн.)
<i>hij</i>	<i>hem</i>	(<i>'m</i>)	яго (м.р.)
<i>zij</i>	<i>haar</i>	(<i>d'r</i>)	яе
<i>het</i>	<i>het</i>	(<i>'t</i>)	яго (н.р.)
<i>wij</i>	<i>ons</i>	<i>ons</i>	нас
<i>jullie</i>	<i>jullie</i>	<i>je</i>	вас (разм.)
<i>u</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	вас (кніжн.)
<i>zij</i>	<i>hen (hun)</i>	<i>ze</i>	іх

Ніжэй падаюцца прыклады ўжывання гэтага тыпу займеннікаў:

Daar is mijn vriend. Hij ziet mij niet.

Там мой сябар. Ён мяне не бачыць.

Wie ben jij? Ik ken jou niet.

Хто ты? Я цябе не ведаю.

Mijn vader belt ons elke dag.

Мой бацька звоніць нам штодня.

Marieke heeft twee zusjes. Ze ziet hen niet vaak.

У Марыке дзве сястрычкі. Яна нячаста іх бачыць.

Mama, waar is mijn gitaar? Ik zie hem niet.

Мама, дзе мая гітара? Не бачу яе.

Wij hebben een poes. We hebben haar al lang.

У нас ёсць котка. Яна ў нас даўно.

Заўвагі:

1. З двух прыведзеных у папярэдняй табліцы займеннікаў 3-й асобы множнага ліку нарматыўным выступае **hen**.
2. Замест займеннікаў 3-й асобы адзіночнага ліку **hem / haar** можа ўжывацца ўказальны займеннік **die**, а замест займенніка **het** – указальны займеннік **dat**.

Ускоснааб'ектныя асабовыя займеннікі. Прыклады ўжывання такіх займеннікаў, якія звычайна адпавядаюць беларускім асабовым займеннікам у давальным склоне:

Sibylla geeft Roy een boek.

Сібiла дае Рою кнiгу.

Sibylla geeft hem een boek.

Сібiла дае яму кнiгу.

У нідэрландскай мове ўскоснааб'ектныя асабовыя займеннікі маюць у асноўным тры самыя формы, што і адпаведныя прамааб'ектныя. Вынятак утвараюць формы 3-й асобы множнага ліку: найчасцей гэта займеннік **hun**, але замест яго можа сустракацца ненаціскны **ze** (гл. наступную табліцу):

Суб'ектны (націскны)	Ускоснааб'ектны (націскны)	Ускоснааб'ектны (ненаціскны)	Пераклад
<i>ik</i>	<i>mij</i>	<i>me</i>	мне
<i>jij</i>	<i>jou</i>	<i>je</i>	табе (разм.)

<i>u</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	табе (кніжн.)
<i>hij</i>	<i>hem</i>	(<i>'m</i>)	яму (м.р.)
<i>zij</i>	<i>haar</i>	(<i>d'r</i>)	ёй
<i>het</i>	<i>het</i>	(<i>'t</i>)	яму (н.р.)
<i>wij</i>	<i>ons</i>	<i>ons</i>	нам
<i>jullie</i>	<i>jullie</i>	<i>je</i>	вам (разм.)
<i>u</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	вам (кніжн.)
<i>zij</i>	<i>hen</i>	<i>hun / ze</i>	ім

Калі ў нідэрландскім сказе ўжываюцца і прамое дапаўненне, і ўскоснае, ускоснае *папярэдняе* прамому тады, калі прамое выражана назоўнікам, напрыклад:

Margaretha geeft Jacob een kopje thee.

Маргарэта дае Якабу філіжанку кавы.

Margaretha geeft hem een kopje thee.

Маргарэта дае яму філіжанку кавы.

Калі ж прамое дапаўненне выражана займеннікам, яно *папярэдняе* ўскоснаму дапаўненню, напрыклад:

Margaretha geeft het hem.

Маргарэта дае яе (г.зн. філіжанку) яму.

Заўвагі:

1. Ускоснае дапаўненне можа быць выражана канструкцыяй *aan* + *ускосны аб'ект*, напрыклад:

Margaretha geeft een kopje thee aan Jacob.

Маргарэта дае Якабу філіжанку кавы.

Jacob stuurt een e-mail aan jullie.

Якаб высылае вам электронны ліст.

2. Ускоснааб'ектныя асабовыя займеннікі могуць ужывацца таксама толькі з прыназоўнікамі, напрыклад:

Ik hou van haar.

Я яе люблю.

Прыналежаўныя займеннікі

Прыналежаўныя займеннікі ўказваюць на прыналежнасць прадмета ці асобы да іншага прадмета / асобы.

У наступнай табліцы падаюцца нідэрландскія прыналежаўныя займеннікі ў суаднясенні з асабовымі (у дужках – ненаціскныя і размоўныя формы):

Асоба	Займеннікі		
	асабовыя суб'ектныя	асабовыя аб'ектныя	прыналежаўныя
1 ас. адз.л.	ik ('k)	mij (me)	mijn (m'n)
2 ас. адз.л.	jij (je), gij (ge), u	jou (je), u	jouw (je), uw
3 ас. адз.л. (м.р.) (ж.р.) (н.р.)	hij (-ie) zij (ze) het ('t)	hem ('m) haar ('r, d'r), (ze) het ('t)	zijn (z'n) haar (d'r) zijn (z'n)
1 ас. мн.л.	wij (we)	ons	ons / onze
2 ас. мн.л.	jullie, gij (ge), u	jullie, u	jullie (je), uw
3 ас. мн.л.	zij (ze)	hen (ze) (<i>прамое</i>) hun (ze) (<i>ускосн.</i>)	hun

Заўвага: толькі ў 1-й асобе множнага ліку прыналежаўны займеннік мае родавыя формы (*ons / onze*). Параўнайце:

Ons huis (ніякі род) *is groot, maar onze tuin* (агульны род) *is klein.*

Наш дом вялікі, але наш сад малы.

Аналагічна таму, як яно мае месца ў выпадку з асабовымі займеннікамі, у гутарковай мове часта ўжываюцца *ненаціскныя формы* прыналежаўных займеннікаў.

Пры звароце да старэйшых ці асабліва паважаных асоб у нідэрландскай мове звычайна ўжываецца прыналежаўны займеннік **uw**, напрыклад:

Wat is uw adres?

Які Ваш адрас?

Пры звароце да сваіх аднагодкаў або маладзейшых асоб ужываюцца прыналежныя займеннікі *je* або *jouw*, і тое самае пытанне набывае наступны выгляд:

Wat is je / jouw adres?

Калі гаворка ідзе пра прыналежнасць нечага да пэўнай асобы, замест прыналежных займеннікаў могуць ужывацца асабовыя імёны ў так званым «рэшткавым» родным склоне. Такім чынам выраз «адрес Роя» (ці «Роеў адрес») можна перадаць па-нідэрландску трыма спосабамі:

- 1) *het adres van Roy*;
- 2) *Roys adres*;
- 3) *Roy z'n adres* (размоўная форма).

Выраз «суседзі Сібілы» (ці «Сібіліны суседзі») можа быць перакладзены так:

- 1) *de buren van Sibylla*;
- 2) *Sibylla's buren*;
- 3) *Sibylla d'r buren* (размоўная форма).

Калі адпаведнае асабовае імя заканчваецца на *-s* або *-sch*, «рэшткавы» родны склон перадаецца праз *apostroff*, напрыклад:

***De schilderijen van Bosch = Bosch's schilderijen* (карціны Босха);
de romans van Claus = Claus' romans (раманы Клаўса).**

Зваротны займеннік *zich*

Зваротны займеннік *zich* ужываецца ў літаратурнай нідэрландскай мове з дзеясловамі ў інфінітыве або ў 3-й (часам у 2-й – з займеннікам *u*) асобе адзіночнага ці множнага ліку, напрыклад: *zich ankleden* – апранацца, *zich douchen* – прымаць душ, *zich wassen* – мыцца, *zich vervelen* – сумавать, *hij vergist zich* – ён памыляецца, *het kind heeft zich verstoep* – дзіця схавалася, *u oefent zich* – вы практыкуецеся, *zij verheugen zich* – яны радуюцца.

Для ўзмацнення значэння да займенніка *zich* часам далучаецца азначальны займеннік *zelf*, напрыклад:

Hij heeft zichzelf genezen.

Ён вылечыўся сам.

Указальныя займеннікі

Указальныя займеннікі служаць для ўказання на прадмет або з’яву, выражаную назоўнікам. Ужыванне таго або іншага нідэрландскага ўказальнага займенніка залежыць ад:

– роду назоўніка,

– той адноснай адлегласці, на якой моўца знаходзіцца ад аб’екта, што азначаецца.

Напрыклад:

Deze trui (род *de*, знаходзіцца бліжэй) *is bruin, maar die trui* (род *de*, знаходзіцца далей) *is groen.*

Гэты швэдар карычневы, а той – зялёны.

Dit meisje (род *het*, знаходзіцца бліжэй) *heet Maria, maar dat meisje* (род *het*, знаходзіцца далей) *heet Clara.*

Гэтую дзяўчыну завуць Марыя, а тую – Клара.

Гэта можна паказаць схематычна:

Род	<u>бліжэй</u>	<u>далей</u>
агульны (род <i>de</i>)	<i>deze</i>	<i>die</i>
ніякі (род <i>het</i>)	<i>dit</i>	<i>dat</i>

Заўвага: трэба памятаць, што ўсе назоўнікі множнага ліку адносяцца да роду *de*:

Dit meisje (род *het*, знаходзіцца бліжэй) *heet Martha, maar die meisjes* (род *het*, множны лік, знаходзіцца далей) *heten Catharina en Viviana.*

Гэтую дзяўчыну завуць Марта, а тых дзяўчат – Катарына і Вівіяна.

Dat kind (род *het*, знаходзіцца далей) *eet een boterham, maar deze kinderen* (род *het*, множны лік, знаходзіцца бліжэй) *eten taartjes*.

Тое дзіця есць бутэрброд, а гэтыя дзеці ядуць пірожныя.

Указальныя займеннікі могуць сустракацца і ў самастойным ужытку, да прыкладу:

Heb je een paraplu (род de)? Ja, die heb ik.

Ці ёсць у цябе парасон? Ёсць (вось гэты).

*Je ziet dan een plein (род *het*). Dit steek je over.*

Тады ты ўбачыш плошчу. Пяройдзеш цераз яе.

*Het nieuwe boek (род *het*) van Mulisch? Dat heb ik net gelezen.*

Новая кніга Мюліса? Я толькі што яе прачытаў.

Зноў-такі трэба мець на ўвазе, што ўсе назоўнікі множнага ліку адносяцца да роду *de*:

*Ik houd meestal niet van tartjes (род *de*, множны лік), maar deze vind ik wel lekker.*

Я невялікі аматар пірожных, але гэтыя мне даспадобы.

*Wij hebben geen doosjes (род *het*, множны лік) meer. Die zijn uit.*

У нас больш няма каробчак. Яны скончыліся.

Незалежныя ўказальныя займеннікі *dit* і *dat* у сказах з дзеясловам *zijn* ужываюцца безадносна да ліку назоўнікаў, да якіх яны адносяцца. Напрыклад:

Dit is Claudia, en dat zijn haar bureu.

Гэта – Клаўдзія, а тыя людзі – яе суседзі.

Dit zijn Emilia en Thea, en dat is hun broertje.

Гэта Эміля і Тэа, а той хлопчык – іх маленькі брацік.

Сярод іншых указальных займеннікаў, што ўжываюцца ў нідэрландскай мове, – *zulk een* (такі), *zulke* (такая, такія), *zulk* (такое, гэткае), *dergelijk* (такі самы), *dergelijke* (такія самыя), *dezelfde* (той самы), *diezelfde* (тая самая, тыя самыя), *hetzelfde / datzelfde* (тое самае), *degene* (той... які), *diegene* (тая... якая, тыя... якія), *datgene* (тое.. што, тое... якое) і г.д.

Узаемныя займеннікі

Гэтыя займеннікі ўказваюць на абодвабаковыя адносіны асоб або прадметаў / з’яў. Да іх належаць *elkaar*, *elkander* і *mekaar* (са значэннямі «адно аднаго», «адзін аднаго»). Параўнайце:

Wij ontmoetten elkaar in Antwerpen.

Мы сустрэлі адзін аднаго ў Антверпене.

У нідэрландскіх тэкстах можна сустрэць і іншыя займеннікі са значэннем узаемных: *aaneen* (адно да аднаго), *bijeen* (адно каля аднаго), *uiteen* (адно ад аднаго) і да т.п.

Пытальныя займеннікі

Пытальныя займеннікі ўжываюцца пры задаванні пытанняў пра асоб або прадметы / з’явы. У нідэрландскай мове маюцца тры асноўныя пытальныя займеннікі: *wie* (хто), *wat* (што) і *welk(e)* (які / якая / якое / якія). Займеннік скланяецца гэтак жа сама, як і прыметнік. Параўнайце:

Wie is hij?

Хто ён (такі)?

Wat doet Jan?

Што робіць Ян?

Op welk spoor komt de trein aan?

На які пуць прыбывае цягнік?

Welke kamers zijn er beneden?

Якія пакоі там, на ніжнім паверсе?

Калі гаворка ідзе пра якасць (прымету) прадмета або асобы, ужываецца састаўны пыталны займеннік *wat voor (een)* (што за, якія), напрыклад:

Wat voor een leerboek ligt voor u?

Dat is een Engels leerboek.

Што за кніжка ў вас (перад вачыма)?

Гэта падручнік англійскай мовы.

Няпэўныя і адмоўныя займеннікі

Няпэўныя займеннікі ўказваюць на асобы або прадметы / з'явы, колькасць якіх не вызначаецца; адмоўныя займеннікі – на іх поўную або няпоўную адсутнасць. Да такіх займеннікаў у нідэрландскай мове адносяцца: *iemand* (нехта, хтосьці), *iets (wat)* (нешта, штосьці), *deze en gene / deze of gene* (сёй-той, хто-небудзь, які-небудзь), *het een en ander, de / het een of ander* (сёе-тое, што-небудзь, які-небудзь, той або іншы), *(een) zeker* (пэўны) – няпэўныя займеннікі; *niemand* (ніхто), *niets* (нішто, нічога), *geen* (ніякі, ніводзін) – адмоўныя займеннікі. Функцыю няпэўных займеннікаў могуць таксама выконваць *неазначальныя лічэбнікі: al, alle(n)* (усе), *alles* (усё), *enige* (некаторыя, пэўныя), *menige* (шмат якія, некаторыя), *sommige* (пэўныя), *vele* (шмат якія) і інш. Параўнайце:

Iemand moet de afwas doen!

Нехта ж павінен памыць посуд!

Er is toch iets wat ik niet begrijp.

Але ж тут нешта такое, чаго я не разумею.

Ik heb niemand gezien.

Я нікога не бачыў.

Адносныя займеннікі

Адносныя займеннікі служаць для азначэння асоб або прадметаў / з’яў, якія ўводзяцца з дапамогай даданага сказу. Напрыклад:

Doris heeft een broer (pod de) die met zijn vrouw en dochtertjes in België woont.

У Дорыс ёсць брат, які жыве ў Бельгіі з жонкай і дачкамі.

Boudewijn is het jongetje (pod het) dat in de tuin is kwijtgeraakt.

Баўдэвейн – гэта хлопчык, які згубіўся ў садзе.

Няпэўна-асабовы займеннік *men*

Няпэўна-асабовы займеннік *men* указвае на нявызначаную асобу, непасрэднага адпаведніка ў беларускай мове не мае і ў сказе выступае толькі ў функцыі дзейніка. Пры гэтым выказнік выражаецца дзясловам у 3-й асобе адзіночнага ліку. Параўнайце:

Op de les spreekt men Nederlands.

На занятках размаўляюць па-нідэрландску.

In het restaurant kan men het avondeten nuttigen.

У рэстаране можна павячэраць.

Займеннік *het*

Нідэрландскі займеннік *het* шматзначны. Часта ён мае ўказальнае значэнне і ўжываецца замест указальных займеннікаў *deze* або *dit* у пазіцыі перад назоўнікам – незалежна ад таго, да якога роду і ліку адносіцца назоўнік, што ім замяшчаецца. Напрыклад:

Kent u deze man? – Ja, het is een van onze medewerkers.

Ці ведаеце вы гэтага чалавека? – Ведаю: гэта адзін з нашых супрацоўнікаў.

Адметны характар мае ўжыванне займенніка *het* у якасці *безасабовага*: як і займеннік *men*, ён не перакладаецца на беларускую мову, а таксама патрабуе пасля сябе дзеяслова ў 3-й асобе *адзіночнага ліку*, напрыклад: *het regent* – ідзе дождж, *het sneeuwt* – ідзе снег, *het is tijd* – час (пара).

Азначальныя займеннікі

Азначальныя займеннікі падкрэсліваюць адметнасць ці самастойнасць асоб або прадметаў / з’яў, на якія яны ўказваюць. Да такіх займеннікаў адносяцца: *ieder(e)*, *ieder(een)*, *een ieder*, *elk(e)* (кожны, любы), *ander(e)* (іншы), *zelf* (сам). Пры гэтым формы *iedere* і *elke* ўжываюцца з назоўнікамі агульнага роду (*роду de*), а формы *ieder*, *elk* – з назоўнікамі ніякага роду (*роду het*). Напрыклад: *elke vogel zingt* – усе птушкі спяваюць, *ieder huisje heeft zijn kruisje* – кожны нясе свой крыж.

ПРЫМЕТНІК

Прыметнік – часціна мовы, што абазначае прымету прадмета. У сказе прыметнік можа выступаць у функцыі выказніка (у якасці яго іменнай часткі) і ў функцыі азначэння.

У якасці іменнай часткі выказніка прыметнік заўсёды стаіць у *кароткай форме* (без якіх-кольвечы канчаткаў) і не змяняецца па родах і ліках, напрыклад:

De vrouw is oud.

Жанчына пажылая.

У функцыі азначэння большасць прыметнікаў, якія стаяць перад назоўнікамі агульнага роду ў адзіночным ліку і перад назоўнікамі абодвух родаў у множным ліку, прымае, як правіла, канчатак *-e*. Прыметнікі, што стаяць перад назоўнікамі ніякага роду ў адзіночным ліку, прымаюць канчатак *-e* толькі, калі перад імі стаць азначальны артыкль. Пры ўжыванні прыметнікаў у адзіночным ліку з *незначальным артыклем* ці *без артыкля* канчатак *-e* адсутнічае і яны выступаюць у скарачанай форме. Параўнайце, напрыклад: **een oude leraar** (стары настаўнік), **de oude vrouw** (пажылая жанчына), **het oude huis** (стары дом); **de oude leraren, de oude vrouwen, de oude huizen** і: **een oud huis**.

Дапасаванне прыметнікаў да назоўнікаў, што імі азначаюцца, у родзе і ліку ў сучаснай моўнай практыцы звычайна адсутнічае.

Кароткая форма прыметніка перад назоўнікам ніякага роду ў адзіночным ліку ўжываецца таксама ў спалучэнні з прыналежнымі (радзей – з указальнымі) займеннікамі, а таксама з некаторымі няпэўнымі займеннікамі, такімі як: **menig** (некалькі; шмат), **weinig** (мала), **veel** (шмат, многа), і адмоўным займеннікам **geen** (ніякі), напрыклад: **mijn nieuw huis** – мой новы дом. Параўнайце:

Ik heb geen interessant boek.

У мяне няма цікавай кнігі.

Прыметнікі з суфіксам *-en* ніколі не атрымліваюць канчатка *-e*, напрыклад: **een gouden ring** – залаты пярсцёнак (мн.л.: **de gouden ringen**).

Заўвага: гэтыя прыметнікі ў функцыі выказніка не ўжываюцца. Не прымаюць канчатка *-e* таксама прыметнікі з суфіксам *-er*, утвораныя ад геаграфічных назваў, да прыкладу: **de Haarlemmer Courant** – Гарлемская газета.

Тое самае мае месца з прыметнікамі *rechter* – правы, *linker* – левы, а таксама з дзеепрыметнікамі 2 у функцыі азначэння, напрыклад: *de gesloten deur* – зачыненыя дзверы, *verleden jaar* – леташні год.

Прыметнікі, якія абазначаюць духоўныя якасці ці ўласцівасці асоб мужчынскага полу, звычайна маюць таксама кароткую форму, напрыклад: *een groot geleerde* – вялікі вучоны.

Па склонах прыметнік у сучаснай нідэрландскай мове таксама *не змяняецца*.

Ступені параўнання прыметнікаў

Існуюць тры ступені параўнання прыметнікаў, а менавіта: нейтральная, вышэйшая і найвышэйшая.

Вышэйшая ступень утвараецца з дапамогай суфікса *-er*, *найвышэйшая* – з дапамогай суфікса *-st*, напрыклад:

lang (доўгі) – *langer* – *langst*,
small (малы) – *smaller* – *smalst*,
groot (вялікі) – *groter* – *grootst*,
mooi (прыгожы) – *mooier* – *moist*.

Заўвага: калі аснова прыметніка заканчваецца на *-r*, пры ўтварэнні вышэйшай ступені да яе далучаецца суфікс *-der*, напрыклад: *ver* (далёкі) – *verder*, *helder* (светлы; яркі) – *helderder*.

Выступаючы ў якасці іменнай часткі выказніка, прыметнік у параўнальнай ступені не мае дадатковага канчатку і стаіць без артыкла, у той час як прыметнік у найвышэйшай ступені звычайна мае канчатак *-e* і стаіць з азначальным артыклем. Параўнайце:

Deze weg is lang.

Гэты шлях доўгі.

Die weg is langer.

Той шлях даўжэйшы.

Hun weg is de langste.

Їхні шлях самы доўгі.

Выступаючы ў якасці азначэння, прыметнік у параўнальнай ступені можа прымаць канчатак **-e** (таксама звычайна толькі з назоўнікамі абодвух родаў у множным ліку і з назоўнікамі агульнага роду ў адзіночным ліку). Прыметнік ужываецца пры гэтым *без артыкля* або з *незначальным артыклем*. Прыметнік у найвышэйшай ступені мае, як правіла, канчатак **-e** і ўжываецца з азначальным артыклем. Параўнайце: *langere wegen* (даўжэйшыя шляхі), *een langere weg* (даўжэйшы шлях), *een hoger huis* (вышэйшы дом) – *de langste wegen* (найдаўжэйшыя шляхі), *de langste weg* (найдаўжэйшы шлях), *het hoogste huis* (найвышэйшы дом).

Заўвага: *шматскладовыя* прыметнікі ў параўнальнай ступені звычайна не маюць канчатка **-e**.

Асаблівасці ўжывання ступеняў параўнання

Пры ўжыванні нейтральнай ступені для абазначэння *аднолькавасці* выкарыстоўваюцца розныя спалучэнні прыслоўяў са злучнікам **als**, а менавіта: *even... als*, *net zo... als*, *juist zo... als*. Для абазначэння *неаднолькавасці* служыць спалучэнне *niet zo... als*, напрыклад:

Pieter is even sterk als Jan.

Пітэр гэтакі ж моцны, як Ян.

Pieter is niet zo sterk als Jan.

Пітэр не такі моцны, як Ян.

Пры ўжыванні параўнальнай ступені для абазначэння *неаднолькавасці* выкарыстоўваецца злучнік **dan** (чым), напрыклад:

Dit huis is hoger dan dat.

Гэты дом вышэйшы за той.

Субстантывацыя прыметнікаў

Прыметнікі, як і інфінітывы (пра што гаворка ішла вышэй), могуць субстантывавацца, гэта значыць, ужывацца ў значэнні і функцыі назоўнікаў. Пры гэтым яны атрымліваюць у адзіночным ліку канчатак *-e* і звычайна выступаюць у *спалучэнні з азначальным або неазначальным артыклем*. У множным ліку яны атрымліваюць канчатак *-n* (які дадаецца да формы адзіночнага ліку) і спалучаюцца з азначальным артыклем ці ўжываюцца без артыкля. Субстантываваныя прыметнікі па склонах не змяняюцца. Яны не выяўляюць таксама фармальных адрозненняў паміж мужчынскім і жаночым родамі, напрыклад: *een / de zieke* – хворы (хворая), (*de*) *zieken* – хворыя.

Заўвага: некаторыя субстантываваныя прыметнікі губляюць канцавы *-e* і ўспрымаюцца ўжо як звычайныя назоўнікі, напрыклад: *een dwaas* – дурань, *een gek* – вар'ят.

ЛІЧЭБНІК

У нідэрландскай мове ўжываюцца наступныя базавыя колькасныя лічэбнікі:

0	nul	10	tien	20	twintig
1	een	11	elf	30	dertig
2	twee	12	twalf	40	veertig
3	drie	13	dertien	50	vijftig
4	vier	14	veertien	60	zestig
5	vijf	15	vijftien	70	zeventig
6	zes	16	zestien	80	tachtig
7	zeven	17	zeventien	90	negentig
8	acht	18	achttien	100	honderd
9	negen	19	negentien	1000	duizend

Заўвага: слова *een* можа абазначаць як колькасны лічэбнік, так і неазначальны артыкль. Калі існуе неабходнасць падкрэсліць, што ў канкрэтнай сітуацыі ўжываецца менавіта лічэбнік, ён пішацца як *één*.

Колькасныя лічэбнікі, адпаведныя лікам ад 21 да 99 (акрамя лікаў, што абазначаюць «роўныя» дзесяткі), утвараюцца паводле дакладнага правіла, з ужываннем злучніка *en* (і), і пішуцца ў адно слова, напрыклад:

24 – vierentwintig (літаральна: «чатыры і дваццаць»);

73 – drieënzeventig (знак *трэма* паказвае, што два *e* вымаўляюцца наасобку);

95 – vijfnegentig.

Лік 100 па-нідэрландску будзе вымаўляцца як **honderd**, 200 – як **tweehonderd**, 300 – як **driehonderd** і г.д.

Колькасныя лічэбнікі, адпаведныя лікам ад 101 да 999, утвараюцца наступным спосабам:

312 – driehonderdtwaalf або **driehonderdentwaalf**,

898 – achthonderdachtennegentig.

Аналагічна ўжываюцца і ўтвараюць састаўныя займеннікі таксама і лічэбнікі, адпаведныя большым лікам:

1 000 – duizend,

1 000 000 – miljoen,

1 000 000 000 – miljard,

1 000 000 000 000 – biljoen,

1 000 000 000 000 000 – biljard.

Такім чынам: 2 548 будзе чытацца як: **tweeduizend vijfhonderdachtenveertig**, 112 603 087 – **honderdtwaalf miljoen zeshonderddrie-duizend zeventachtig.**

Для абазначэння лікаў, большых за 1000, часцей ужываецца падлік сотнямі: 1387 часцей вымаўляецца як: **dertienhonderdzevenentachtig**.

Парадкавыя лічэбнікі ўтвараюцца ад колькасных. Першыя па-нідэрландску будзе: **de / het eerste**, трэці – **de / het derde**, восьмы – **de / het achtste**. Для астатніх парадкавых лічэбнікаў існуюць агульныя правілы ўтварэння, а менавіта: да адпаведнага колькаснага лічэбніка далучаюцца суфіксы. Для тых, што абазначаюць парадкавыя лікі ад 2-х да 19-ці ўключна, гэта суфікс **-de**, для тых, што абазначаюць парадкавыя лікі ад 20-ці і вышэй, – суфікс **-ste**. Напрыклад:

de/het tweede – другі,
de/het zevende – сёмы,
de/het vijftiende – пятнаццаты,
de/het twintigste – дваццаты,
de/het eenentwintigste – дваццаць першы,
de/het zesentachtigste – восемдзесят шосты,
de/het honderdste – соты.

Параўнайце таксама: **op de elfde mei** – 11 траўня.

Заўвага: для абазначэння года ў нідэрландскай мове ўжываюцца колькасныя лічэбнікі, да прыкладу: **in het jaar 1990** – у 1990 годзе.

Назоўнікі *дробавых* лічэбнікаў у асноўным утвараюцца так жа сама, як парадкавыя лічэбнікі, з дапамогай тых жа самых суфіксаў **-de** і **-ste**. Пры гэтым лічнік дробавых лічэбнікаў, аналагічна з беларускай мовай, уяўляе сабой колькасны лічэбнік. Параўнайце: $\frac{1}{4}$ – **een vierde**, $\frac{3}{8}$ – **drie achtste**.

Палова / палавіна ($\frac{1}{2}$) перадаецца па-нідэрландску як **een half**, паўтара / паўтары ($1\frac{1}{2}$) – як **anderhalf**, $2\frac{1}{2}$ – як **tweeëneenhalf**.

Заўвага: няпэўныя лічэбнікі нідэрландскай мовы разгледжаны вышэй, у падраздзеле «Няпэўныя займеннікі».

ПРЫСЛОЎЕ

Прыслоўі абазначаюць прыкмету дзеяння, стану, іншай прыкметы ці прадмета. Яны дапасоўваюцца да дзеясловаў, прыметнікаў або іншых прыслоўяў. Нідэрландскія прыслоўі (найчасцей прыслоўі спосабу дзеяння) могуць мець форму, ідэнтычную кароткай / нескланяльнай форме прыметніка. Параўнайце:

Piet schrijft mooi.

Піт піша прыгожа (прыслоўе).

Bjellarus is een mooi land.

Беларусь – прыгожая (прыметнік) краіна.

Прыслоўі ў прынцыпе адносяцца да нескланяльных часцін мовы. Аднак у нідэрландскай мове ёсць прыслоўі, што з'яўляюцца выняткам з гэтага правіла: *heel / hele* і *erg / erge*. Яны маюць узмацняльнае значэнне. Параўнайце:

Het is een erg / erge koude dag vandaag.

Сёння вельмі халодны дзень.

Заўвага: скланяльныя формы прыслоўяў трэба браць пад увагу выключна як размоўныя формы.

Найчасцей ужываюцца *прыслоўі часу*, якія адказваюць на пытанне «калі?»; *прыслоўі месца*, якія адказваюць на пытанні «дзе?», «куды?», «адкуль?», і *прыслоўі спосабу дзеяння* (адказваюць на пытанне «як?»).

Прыслоўі часу ўказваюць на час / прамежак часу, калі адбываецца тое або іншае дзеянне, ці на хуткасць дзеяння. Да такіх прыслоўяў у нідэрландскай мове належаць: *altijd, steeds, immer* (заўсёды), *daags* (удзень), *dagelijk* (штодня), *dan, toen* (тады), *daarna* (пасля, затым), *gisteren* (учора), *heden, vandaag* (сёння), *jaarlijks* (штогод), *juist, net* (якраз), *laat* (позна), *morgen* (заўтра), *nooit, nimmer* (ніколі), *ni*,

thans (цяпер, зараз), *ooit* (калі-небудзь), *pas* (толькі што, ледзьве), *'s avonds, in de avond* (увечары), *'s morgens, in de morgen* (уранні), *'s nachts, in de nacht* (уначы), *soms* (часам), *terstond* (цяпер; адразу ж), *thans* (цяпер), *vaak* (часта), *vroeg* (рана), *waar* (дзе), *waar... vandaan* (адкуль), *waarheen* (куды), *wekelijks* (штотыдзень), *zelden, schaars* (рэдка) і інш. Параўнайце:

Morgen gaan we met z'n allen naar het restaurant.

Заўтра мы разам пойдзем у рэстаран.

Het is de eerste oktober vandaag.

Сёння першага кастрычніка.

Ik moet dan gaan.

Тады мне трэба ісці.

Да найважнейшых прыслоўяў *месца* (і *кірунку*) належаць: *achter* (ззаду), *beneden* (унізе), *boven* (уверсе, наверх), *buiten* (звонку, на двары, вонкі), *binnen* (унутры, унутр), *daar* (там), *daarheen* (туды), *er* (там, тут – *ненаціскная форма*), *ergens* (дзе-небудзь), *hier* (тут), *hierheen* (сюды), *langs* (уздоўж), *nergens* (нідзе), *omtrent* (паблізу), *overall* (усюды, паўсюль), *rechts* (справа), *rondom* (вакол), *rugwaarts* (назад), *tegenover* (на супраць), *thuis* (дома; дадому), *voor* (наперадзе, спераду), *voorwaarts* (наперад), *waar* (дзе), *waarvandaan* (адкуль), *waarheen* (куды), *zijwaarts* (убок) і інш.

Параўнайце:

Daar woonden ook de meeste mensen. Er woonde ook een jongente.

Там жыла таксама большасць насельнікаў. І яшчэ там жыў адзін хлопчык.

Het is koud buiten.

На дварэ халодна.

U moet hier rechtsaf.

Тут вы павінны павярнуць направа.

Waar blijft u liever: thuis of bij uw vrienden?

Дзе вам лепш застацца – дома ці ў вашых сяброў?

Сярод прыслоўяў спосабу дзеяння ў нідэрландскай мове вылучаюць прыслоўі, што ўказваюць:

а) на якасць і характар дзеяння, напрыклад: *beurtelings* (па чарзе), *evenzo* (гэтаксама, так жа), *goed* (добра), *hoe* (як), *juist* (слушна), *langzaam* (павольна, марудна), *lang* (доўга), *luid* (гучна), *mondeling* (вусна), *mooi* (прыгожа), *slecht* (кепска, дрэнна), *snel* (хутка, імкліва), *stilletjes* (употай, таемна), *terloops* (мімаходзь), *vals* (няслушна, фальшыва), *voorzichtig* (асцярожна), *zacht* (ціха), *zo* (так, гэтак) і да т.п.;

б) на ступень інтэнсіўнасці якасці або дзеяння, напрыклад: *bi-jna*, *schier* (амаль), *genoeg*, *tamelijk* (дастаткова, досыць), *heel*, *zeer* (вельмі, надта), *hoogst*, *uiterst* (надзвычай), *min* (менш, мала), *om-streeks* (прыблізна), *te* (занадта), *veel* (шмат), *volkomen* (цалкам), *weinig* (мала) і інш. Параўнайце:

Wim schrijft mooi.

Вім піша прыгожа.

Op deze weg rijdt Joost altijd voorzichtig.

Па гэтай дарозе Ёст заўсёды ездзіць ацярожна.

Ik heb lang genoeg gewacht.

Я чакаў дастаткова доўга.

Isabella en Gerrit vinden het huis heel prettig.

Ісабела і Герыт лічаць, што гэты дом надта ладны.

Іншыя групы прыслоўяў, паводле іх значэння, гэта:

– прыслоўі прычыны і выніку (*dus* – значыць);

– прыслоўі мэты (*hiertoe* – дзеля гэтага);

– мадальныя прыслоўі (*inderdaad* – насапрэч, напраўду; *misschien* – можа быць, *moegelijk* – магчыма, *schijnbaar* – відаць, здаецца; *waarschijnlijk* – напэўна, мажліва; *werkelijk* – сапраўды і інш.);

– злучальныя прыслоўі – гл. наступную табліцу:

aan de ene kant... aan de andere kant..., enerzijds... anderzijds... – з аднаго боку... з другога боку
althans – прынамсі, ва ўсякім разе
bovendien – акрамя таго, больш за тое
desalniettemin, echter, nochtans – аднак
immers, tenslotte – бо, зрэшты, ва ўсякім разе
ook – таксама
overigens – зрэшты
ten eerste, ten tweede (...), ten slotte – па-першае..., па-другое..., урэшце...
tevens – у той самы час; акрамя таго
toch – усё ж, тым не менш
trouwens – насамрэч; зрэшты, што праўда
wel – а менавіта
zelfs – нават

Ступені параўнання прыслоўяў

Прыслоўі спосабу дзеяння, звычайна ўтвораныя ад якасных прыметнікаў, маюць тыя самыя, што і прыметнікі, ступені параўнання і ўтвараюць іх *аналагічным спосабам* (гл. у раздзеле «Прыметнік»). Некаторыя прыслоўі ўтвараюць ступені параўнання ад іншых каранёў (гэта значыць, *суплетыўна*; гл. наступную табліцу):

Нейтральная ступень	Вышэйшая ступень	Найвышэйшая ступень
<i>goed</i> – добра	<i>beter</i> – лепш	<i>(het) best</i> – найлепш
<i>graag</i> – ахвотна	<i>liever</i> – ахвотней	<i>(het) liefst</i> – найбольш ахвотна
<i>weinig</i> – мала	<i>minder</i> – менш	<i>(het) minst</i> – найменш
<i>veel</i> – шмат, многа	<i>meer</i> – больш	<i>(het) meest</i> – найбольш

Канструкцыя *er is / er zijn*

Гэтая канструкцыя ўжываецца, каб выразіць *наяўнасць / адсутнасць* чагосьці ў нейкім месцы, і можа перакладацца на беларускую мову як «маецца / маюцца», але, калі гаворка ідзе пра цяперашні час, найчасцей асобным словам не перакладаецца. На месцы дзеяслова *zijn* у гэтай канструкцыі таксама могуць ужывацца дзеясловы *staan*, *liggen*, *zitten* і некаторыя іншыя. Параўнайце:

Er zijn twee kranten hier.

Тут дзве газеты.

Er is / ligt en boek op de tafel.

На стала (ляжыць) кніга.

Er was niemand te zien op straat.

На вуліцы нікога не было (відаць).

Займеннікавыя прыслоўі

Займеннікавыя прыслоўі (напрыклад, *er*, *daar*, *hier*, *waar*) выконваюць падобныя функцыі, што і займеннікі, але набываюць формы прыслоўяў. У адрозненне ад звычайных займеннікаў яны не замяшчаюць адушаўлёных назоўнікаў і выступаюць у спалучэнні з прыназоўнікам, кіраваным адпаведным дзеясловам. Разгледзім выпадак з дзеясловам *luisteren*, які патрабуе пасля сябе займенніка *naar*:

Suzanna luistert naar de radio.

Сюзанна слухае радыё.

Haar zuster luistert er ook naar.

Яе сястра слухае яго таксама.

Het programma waar ze naar luistert is De Top 20.

Праграма, якую яна слухае, называецца «20 хітоў».

Выразы ў другім і трэцім сказе замяшчаюць неадушаўлёны назоўнік *de radio* ў спалучэнні з прыназоўнікам *naar*.

Дзеля параўнання прывядзём сказы з тым самым дзеясловам, дзе ў якасці аб'екта з прыназоўнікам выступаюць адушаўлёны назоўнік *de moeder* і ўскоснааб'ектны асабовы займеннік *haar*, які яго замяшчае:

Suzanna luistert naar haar moeder.

Сюзанна слухае сваю маці.

Haar zuster leest luistert ook naar haar.

Яе сястра таксама слухае яе.

De vrouw naar wie ze luistert is haar moeder.

Жанчына, якую яна слухае, – яе маці.

Як мы бачым, тут займеннікавыя прыслоўі *не ўжываюцца*.

Займеннікавыя прыслоўі могуць выступаць у сказе ў злітным выглядзе або *раздзяляцца на дзве часткі* (апошняя больш уласціва гутарковай мове). Параўнайце:

Het programma waar ze naar luistert is De Top 20.

I:

Het programma waarnaar ze luistert is De Top 20.

Абодва сказы можна перакласці на беларускую мову як:

Праграма, якую яна слухае, называецца «20 хітоў».

Тры нідэрландскія прыназоўнікі, утвараючы займеннікавае прыслоўе, набываюць адметныя формы:

<i>naar</i>	⇒	<i>naartoe</i> або <i>heen</i>
<i>uit / van</i>	⇒	<i>vandaan</i>
<i>met</i>	⇒	<i>mee</i>

Параўнайце:

Ik ga naar de Rubensstraat. – Ik ga daar ook naartoe. (Або: *Ik ga daar ook heen.*)

Я іду на вуліцу Рубенса. – Я таксама іду туды (на тую самую вуліцу).

Ik kom uit Duitsland. Waar kom jij vandaan?

Я прыехаў з Германіі. А адкуль вы?

Ik schrijf met het potlood. Dat is het potlood waar ik mee schrijf.

Я пішу алоўкам. Гэта аловак, якім я пішу.

Заўвага: займеннікавыя прыслоўі *naartoe* і *vandaan* ужываюцца толькі, калі яны адносяцца да дзеясловаў руху – такіх, як *gaan* ці *komen*. У спалучэнні з іншымі дзеясловамі прыназоўнік не змяняецца. Параўнайце:

Ik kijk naar het potlood. Waar kijk je naar?

Я шукаю аловак. А што шукаеце вы?

Найбольш пашыраная група займеннікавых прыслоўяў уключае тыя, што замяшчаюць асабовыя і ўказальныя займеннікі.

Параўнайце наступныя прыклады:

Henrietta zoekt de tv-gids. Marianne zoekt er ook naar.

Генрыета шукае тэлепраграму. Марыяна таксама шукае яе.

Een geschenk? Daar hebben we geen geld voor.

Падарунак? На яго ў нас няма грошай.

Ik reken erop / daarop / hierop.

Я на гэта / на тое разлічваю.

Граматычна правільным будзе таксама сказ, больш уласцівы для кніжнай мовы:

Daarvoor hebben we geen geld.

У нідэрландскай мове таксама часта ўжываюцца *пытальныя* займеннікавыя прыслоўі. Яны таксама спалучаюцца з дзеясловамі, што патрабуюць пасля сябе пэўнага займенніка, напрыклад:

Waar hebben jullie geen geld voor?

На што ў вас няма грошай?

Waar gaat je referaat over?

Пра што ваш даклад?

У кніжнай мове гэтыя самыя пытанні могуць выглядаць наступным чынам:

Waarvoor hebben jullie geen geld?

Waarover gaat je referaat?

Вышэй мы ўжо сустракаліся з прыкладам адноснага займеннікавага прыслоўя. Прывядзём наступны прыклад:

De krant waar ik uit voorlees...

Газета, якую я чытаю...

У кніжнай мове можа быць варыянт:

De krant waaruit ik voorlees...

Займеннікавыя прыслоўі могуць таксама быць *няпэўнымі*. Параўнайце:

We hebben wel ergens geld voor maar niet overal voor.

У нас грошы на сёе-тое ёсць, але ж не на ўсё.

ПРЫНАЗОЎНІКІ

Прыназоўнікі адносяцца да службовых часцін мовы, якія ўказваюць на ўзаемадачынненні паміж знамянальнымі часцінамі мовы, удакладняючы і дыферэнцыруючы значэнні ўскосных склонаў:

Willem woont in Rotterdam. Hij studeert aan de Erasmus Universiteit.

Вілем жыве ў Ратэрдаме. Ён вучыцца ва ўніверсітэце Эразма.

Як ужо згадвалася вышэй, канкрэтныя дзеясловы могуць кіраваць назоўнікамі з пэўнымі прыназоўнікамі або з займеннікавымі прыслоўямі, утворанымі з дапамогай апошніх. Параўнайце:

De kranten liggen op een laag tafeltje. Een oud boek ligt ook daarop.

Газеты ляжаць на нізкім століку. На ім (там жа) ляжыць старая кніга.

Сярод прыназоўнікаў нідэрландскай мовы найчасцей сустракаюцца наступныя:

Прыназоўнікі	Пераклад
<i>aan</i>	каля, пры, да, на, у, па, ад
<i>behalve</i>	акрамя, з выняткам
<i>benevens</i>	побач з
<i>bij</i>	пры, каля, з, да, паблізу
<i>door</i>	цераз, праз, па
<i>gedurende</i>	падчас, (у час) калі
<i>in</i>	у, за
<i>ingevolge</i>	з прычыны
<i>jegens</i>	да, у дачыненні да
<i>krachtens</i>	грунтуючыся на
<i>met</i>	з, праз, з дапамогай
<i>na</i>	пасля, па, за
<i>naar</i>	да, у кірунку (да), у, па
<i>naast</i>	паблізу, каля, побач з
<i>nevens</i>	каля, побач з
<i>om</i>	вакол, дзеля, пра, каля
<i>onder</i>	пад, сярод, паміж
<i>op</i>	на, у, па
<i>over</i>	праз, над, звыш, па
<i>per</i>	на, за, па, праз
<i>sedert / sinds</i>	ад (часу), з
<i>tegen</i>	супраць, аб, на, каля, за
<i>te</i>	да, на, у, за
<i>tot</i>	да;

<i>tijdens</i>	падчас, у часе, цягам
<i>trots</i>	насуперак, нягледзячы на
<i>tussen</i>	(па)між
<i>uit</i>	з, ад
<i>van</i>	ад, з, пра; <i>таксама ўказвае на прыналежнасць</i>
<i>volgens</i>	у адпаведнасці з, згодна з
<i>voor</i>	перад, для, дзеля, за
<i>wegens</i>	у выніку, праз, дзеля
<i>zonder</i>	без і <i>іни</i>

Заўвага: у раздзеле «Прыслоўі» пералічваўся шэраг прыслоўяў са значэннем месца, кірунку, спосабу дзеяння: *achter, beneden, binnen, boven, buiten, langs, omstreeks, omtrent, rondom, tegenover*. Усе яны могуць ужывацца ў нідэрландскай мове і ў якасці прыназоўнікаў. Параўнайце, напрыклад:

Het horloge is ten achter.

Гадзіннік адстае (даслоўна: «занадта ззаду»).

І:

Hij is achter de deur.

Ён за дзвярыма.

ЗЛУЧНІКІ

Злучнікі – службовыя часціны мовы, якія служаць для сувязі сінтаксічных адзінак (аднародных членаў сказа, частак складанага сказа, самастойных сказаў, звышфразавых сінтаксічных адзінстваў). Паводле свайго прызначэння злучнікі падзяляюцца на *злучальныя* і *падпарадкавальныя*.

У нідэрландскай мове да найбольш ужывальных *злучальных* злучнікаў належаць (гл. наступную табліцу):

Злучнікі	Пераклад
<i>doch</i>	але, аднак
<i>dus</i>	значыць, таму, такім чынам
<i>en</i>	і

<i>maar</i>	але, а
<i>niet alleen... maar ook...</i>	не толькі... а і...
<i>noch... noch...</i>	ні... ні...
<i>of</i>	або, ці
<i>of... of...</i>	альбо... альбо...
<i>want</i>	бо, паколькі
<i>zowel... als...</i>	як... так і...

Параўнайце:

Anetta werkt in een bibliotheek. Olivia studeert rechten. ⇒
Anetta werkt in een bibliotheek en Olivia studeert rechten.

Анета працуе ў бібліятэцы, а Алівія вывучае права (вучыцца на юрыста).

Ik kom uit Manchester in Engeland. Ik studeer in Oxford.

Я з Манчэстэра, што ў Англіі. Вучуся ў Оксфардзе.

Ik kom uit Manchester in Engeland, maar ik studeer in Oxford.

Я з Манчэстэра, што ў Англіі, але вучуся ў Оксфардзе.

Заўвагі:

1. Злучнік *dus* можа ўплываць на парадак слоў у сказе, абумоўліваючы інверсію (зваротны парадак слоў). Параўнайце:

Hij woont in Duitsland, dus studeert hij Duits.

Ён жыве ў Германіі, таму вывучае нямецкую мову.

I:

Hij woont in Duitsland, dus hij studeert Duits.

2. Функцыю злучальнага злучніка можа выконваць прыслоўе *toch* (аднак, усё ж), якое *заўсёды* цягне за сабою інверсію ў сказе. Напрыклад:

De premier wil positie van zijn partij versterken, toch ziet ook de oppositie kansen bij verkiezingen federaal parlement.

Прэм'ер-міністр хоча ўмацаваць пазіцыі сваёй партыі, аднак апазіцыя таксама бачыць свае шанцы на выбарах у федэральны парламент.

3. На пісьме перад злучнікамі *dus*, *maar* і *want* можа ставіцца коска, у той час як перад злучнікамі *en* і *of* яна не ставіцца.

Найбольш ужывальныя *падпарадкавальныя* злучнікі нідэрландскай мовы пададзеныя ў наступнай табліцы:

Злучнікі	Пераклад
<i>aangezien</i>	паколькі
<i>al</i>	хоць
<i>alhoewel</i>	хоць
<i>als</i>	(кожны раз) калі, (у выпадку) калі
<i>alvorens</i>	перш чым
<i>daar</i>	бо, паколькі
<i>dat</i>	што, каб
<i>doordat</i>	бо; дзякуючы таму, што
<i>hoe... hoe / des te...</i>	чым... тым...
<i>hoewel</i>	хоць
<i>indien</i>	(у выпадку) калі
<i>na</i>	пасля таго, як
<i>naarmate / naargelang</i>	адпаведна; па меры таго, як
<i>nadat</i>	пасля таго, як
<i>of</i>	ці
<i>ofschoon</i>	хоць; нягледзячы на тое што
<i>om</i>	каб
<i>omdat</i>	бо
<i>sinds</i>	з таго часу, як
<i>tenzij</i>	калі не
<i>terwijl</i>	пакуль
<i>toen</i>	калі
<i>voordat</i>	перш чым
<i>wanneer</i>	калі
<i>zodat</i>	так што
<i>zodra</i>	як толькі, ледзьве толькі

Параўнайце наступныя прыклады:

Arie en zijn vrienden gingen naar Brabant. Ze hadden vakantie.

Ары і яго сябры паехалі ў Брабант. У іх былі канікулы (вакацыі).

Arie en zijn vrienden gingen naar Brabant toen ze vakantie hadden.

Ары і яго сябры паехалі ў Брабант, бо ў іх былі канікулы (вакацыі).

Ediths moeder kan niet op Ruud passen. Ze gaat met haar vriendinnen naar Amsterdam.

Маці Эдыты не можа глядзець Руда. Яна з сяброўкамі выпраўляецца ў Амстэрдам.

Ediths moeder kan niet op Ruud passen omdat ze met haar vriendinnen naar Amsterdam gaat.

Маці Эдыты не можа глядзець Руда, бо яна з сяброўкамі выпраўляецца ў Амстэрдам.

ЧАСЦІЦЫ І ВЫКЛІЧНІКІ

Часціцы належаць да службовых часцін мовы; яны надаюць дадатковыя сэнсавыя, мадальныя і эмацыйныя адценні словам і сло-вазлучэнням. *Выклічнікі* служаць для выражэння эмоцый «у чыстым выглядзе». Да найчасцей ужывальных у нідэрландскай мове адносяць наступныя выклічнікі і часціцы: *ai* (ай!), *ach* (ах!), *aha* (ага), *ahoi* (гэй!, агу!), *al* (таксама), *alleen* (толькі), *alleen maar* (адно толькі), *ba(h)* (фу!), *bons* (бумс!), *eens* (калі ласка), *even* (ну, неяк), *hallo* (прывітанне!), *hè* (ох!, гэй!, ці праўда?), *hela* (гэй!), *hoor* (ну, далібог), *ja* (так, але, ага), *jammer* (на жаль!), *kip-kip* (цып-цып), *klets* (плясь!), *maar* (давай; толькі), *maar even* (дык), *miauw* (мяў), *pats* (бац!; лясь!), *poes-poes* (кіс-кіс), *nee* (не), *nou* (ну дык; бы), *o* (о!, а!), *och* (ох!; ах!), *oeh* (фу!), *oei* (ой!), *o ja* (ах!; вядома!), *o nee* (о не!, ды не!), *OK* (згода!), *ook* (ну і, таксама), *pas* (нарэшце; якраз), *toch* (ану, усё ж), *sst* (т-с-с!), *toch niet, wel nee* (ды не), *wel* (ну), *zo* (ну вось; так), *zeg* (пагадзіся, праўда ж), *zelfs* (нават) і інш. Некаторыя

з часціц блізкія паводле свайго значэння да звычайных прыслоўяў.
Прыклады сказаў з выклічнікамі і часціцамі:

Q! Wat een mooi pakje!

О! Які прыгожы пакунак!

Wel, neem dan een taxi!

Ну, тады вазьміце таксі!

Ga maar zitten.

Давай, сядай! (надбадзёрвальна)

Ga daar maar even zitten.

Дык прысядзь! (патрабавальна)

Ga even zitten.

Ну, прысядзь... (ненастойлівая прапанова)

Ga eens zitten.

Ласкава прашу сесці... (ветлівая прапанова)

Houd je mond toch!

Ану, змоўч! (настойліва)

Doe het raam nou dicht.

Зачыніў бы ты акно! (раздражнёна)

Zou je het raam even willen sluiten?

Ці не былі б вы ласкавыя зачыніць акно? (ветліва-прыхільна)

Zou je het raam eens willen sluiten?

Ці не маглі б вы зачыніць акно? (ветліва-холодна)

Zou je het raam nou willen sluiten?

Усё-такі можа б вы зачынілі акно? (з раздражненнем – паўторная просьба)

Jij speelt toch piano?

Вы ж граеце на фартэпіяна? (перapyтванне)

Zo, we zijn er.

Ну вось, мы на месцы.

Wat een leuk idee, zeg!

Якая цудоўная ідэя, праўда ж!

Dat geeft niet, hoor.

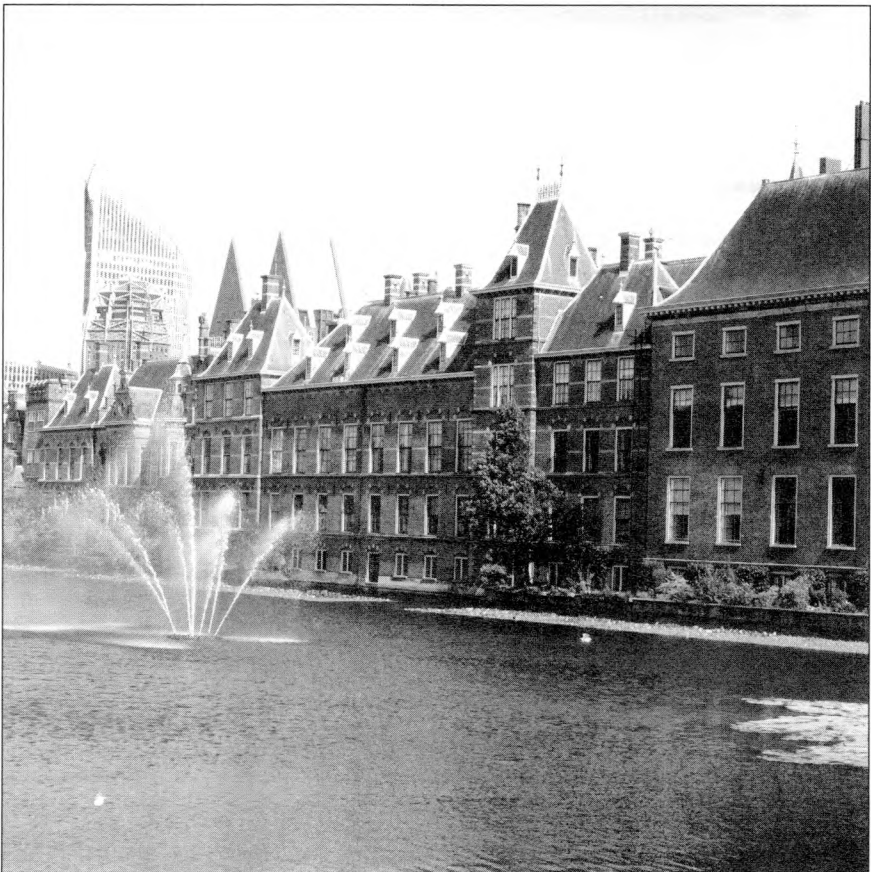
Нічога, далібог, нічога!

Ik heb geen zussen, alleen maar broers.

У мяне няма сясцёр: адны толькі браты.

Ben je er pas?

Прыехалі нарэшце?

СІНТАКСІС

Сінтаксіс вивучае адзінкі маўлення, заканамернасці спалучэння слоў у словазлучэнні, а таксама асаблівасці пабудовы сказаў і тэксту.

ТЫПЫ НІДЭРЛАНДСКІХ СКАЗАЎ

Сказы паводле сваёй структуры бываюць *простыя* і *складаныя*. Паводле мэты выказвання яны бываюць *апавядальнымі*, *пытальнымі* або *пабуджальнымі* (гл. наступную табліцу):

Апавядальны сказ	Пытальны сказ	Пабуджальны сказ
<i>Jij loopt naar de winkel.</i> Ты ідзеш у краму.	<i>Loop jij naar de winkel?</i> Ці ты ідзеш у краму?	<i>Loop naar de winkel!</i> Ідзі ў краму!

Апавядальныя і пытальныя сказы часта могуць мець як актыўную, так і пасіўную формы; у сваю чаргу, для пабуджальных сказаў гэта не характэрна. Параўнайце:

	Апавядальны сказ	Пытальны сказ
Актыўны	<i>De scholieren lezen het boek.</i> Школьнікі чытаюць гэтую кнігу.	<i>Lezen de scholieren het boek?</i> Ці чытаюць школьнікі гэтую кнігу?
Пасіўны	<i>Het boek wordt door de scholieren gelezen.</i> Гэтая кніга чытаецца школьнікамі.	<i>Wordt het boek door de scholieren gelezen?</i> Ці чытаецца гэтая кніга школьнікамі?

Безумоўна, у моўнай практыцы пыталыныя сказы могуць ужывацца таксама ў пабуджальнай функцыі, а, да прыкладу, пабуджальныя сказы – у апавядальнай функцыі. Усё залежыць ад прагматычнай устаноўкі таго, хто гаворыць або піша.

ЧЛЕНЫ СКАЗА І ПАРАДАК СЛОЎ У СКАЗЕ

Як і ў беларускай мове, членамі сказа могуць быць *дзеінік*, *выказнік*, *дапаўненне*, *азначэнне* і розныя віды *акалічнасцяў*.

Нідэрландскія сказы падпарадкоўваюцца пэўным законам пабудовы. Для іх характэрны адносна *цвёрды парадак слоў* і *фіксаванае месца выказніка*.

Прамы парадак слоў у апавядальным сказе

De leraar staat aan de tafel.

Настаўнік стаіць каля стала.

1	2	3
дзеінік	выказнік	даданы член сказа
De leraar	<u>staat</u>	aan de tafel.

Зваротны парадак слоў у апавядальным сказе

Nu spreekt Jan Engels.

Цяпер Ян размаўляе па-англійску.

1	2	3	4
даданы член сказа	выказнік	дзеінік	даданы член сказа
Nu	<u>spreekt</u>	Jan	Engels.

Парадак слоў у пытальным сказе з пытальным словам

Waar staat de tafel? Дзе стаіць стол?

Wat doen de gasten in de kamer? Што робяць госці ў пакоі?

1	2	3	4
пытальнае слова	выказнік	дзеінік	даданы член сказа
Waar	<u>staat</u>	de tafel?	
Wat	<u>doen</u>	de gasten	in de kamer?

Парадак слоў у пытальным сказе без пытальнага слова

Is het boek dik? Ці гэтая кніга тоўстая?

Spreekt u Bjellarussisch? Ці гаворыце вы па-беларуску?

1	2	3
выказнік	дзеінік	даданы член сказа
<u>Is</u>	het boek	dik?
<u>Spreekt</u>	u	Bjellarussisch?

Калі выказнік складаецца больш чым з аднаго кампанента (складаная дзеяслоўная формы, дзеясловы з аддзяляльнымі прыстаўкамі), вышэйпрыведзеныя схемы-ўзоры патрабуюць удакладнення: незмяняльныя часткі выказніка (у тым ліку аддзяляльныя прыстаўкі!) займаюць апошняе месца ў сказе. Параўнайце:

Voorige week hebben zij in een hotel geloogerd.

На мінулым тыдні яны пасяліліся ў гатэлі.

Zullen we een kopje koffie gaan drinken?

Ці не схадзіць нам выпіць па філіжанцы кавы?

Wat wordt vandaag bekeken?

Што аглядаюць сёння?

Парадак слоў у сказах з адмоўямі

У нідэрландскай мове ў сказах могуць сустракацца адмоўныя часціцы (адмоўі) *niet* і *geen*. Часціца *niet* звычайна стаіць перад словам, да якога яна адносіцца, напрыклад:

Zij leest niet, zij schrijft – Яна не чытае, яна піша.

Neen, dat zijn geen leerboeken – Не, гэта не падручнікі.

Парадак слоў у складаназлучаных сказах

Складаназлучанымі сказамі называюць тыя складаныя сказы, часткі якіх (самастойныя сказы) злучаныя паміж сабою з дапамогай злучальных злучнікаў (гл. вышэй адпаведны падраздзел у раздзеле «Злучнікі»).

Кожная частка складаназлучанага сказа можа мець прамы або зваротны парадак слоў. Параўнайце:

Haar vader was lid van de Raad, en haar man is secretaris van de sportvereniging.

Яе бацька быў сябрам Рады, а яе муж цяпер – сакратар спартыўнага таварыства.

Ik knoopte vriendschap aan met de portier, en zo kon ik de stand volgen.

Я пасябраваў з вахцёрам, і такім чынам у мяне была магчымасць сачыць за становішчам.

Ik ga met de fiets maar thans regent het (en dat is niet zo leuk).

Я еду на ровары, але акурат ідзе дождж (і ехаць не надта прыемна).

Парадак слоў у складаназалежных сказах

Складаназалежныя сказы – гэта такія складаныя сказы, часткі якіх – галоўны сказ і даданы сказ – злучаныя паміж сабою з дапамогай

падпарадкавальных злучнікаў. Тып даданага сказа залежыць ад характара злучніка (адноснага займенніка ці прыслоўя), пры дапамозе якога ён уводзіцца. Глядзіце вышэй у раздзеле «Злучнікі» падпункт «Падпарадкавальныя злучнікі».

Парадак слоў у нідэрландскім даданым сказе мае свае асаблівасці. Параўнайце наступныя прыклады:

De verkoopster zegt, dat de schermes van uitstekende kwaliteit zijn.

Прадаўшчыца кажа, што лёзы маюць выдатную якасць.

Hij vroeg, of het lekkerbekje goed voor ons was.

Ён спытаў, ці смачнае нам гэтае рыбнае філе.

Mevrouw Haan vertelt, wat ze vandaag heeft gekocht.

Спадарыня Хан расказвае, што яна сёння купіла.

Ik weet niet, met wie de kleermaker morgen zal spreken.

Я не ведаю, з кім заўтра будзе размаўляць кравец.

1	2	3	(4, 5...)	Апошняя
(галоўны сказ)	злучнік / адносны займеннік / адноснае прыслоўе	дзеінік	даданыя члены сказа	выказнік
Zij <u>zegt</u> ,	dat	de schermes van	uitstekende kwaliteit	<u>zijn</u> .
Hij <u>vroeg</u> ,	of	het lekkerbekje	goed voor ons	<u>was</u> .
Mevr. Haan <u>vertelt</u> ,	wat	ze	vandaag	<u>heeft gekocht</u> .
Ik <u>weet niet</u> ,	met wie	de kleermaker	morgen	<u>zal spreken</u> .

Сказы, злучаныя пры дапамозе злучнікаў *want* (бо) або *daardoor* (таму), у нідэрландскай мове з'яўляюцца не складаназалежнымі, а *складаназлучанымі*. Параўнайце:

Het paleis is op palen gebouwd, want de bodem is te zacht.

Палац пабудаваны на палях, бо тутэйшы грунт занадта падатлівы.

De Kalverstraat is de meest bekende winkelstraat in Amsterdam, daardoor er wordt hier veel gekocht.

Вуліца Калверстрат (Цялячая) у Амстэрдаме найбольш вядомая сваімі крамамі, таму тут шмат чаго купляюць.

Даданы сказ можа знаходзіцца таксама на пачатку або ў сярэдзіне складаназалежнага сказа. У такіх выпадках галоўныя сказы пачынаюцца з *выказніка* (дакладней, з яго змяняльнай часткі). Параўнайце:

Daar Martha veel over de geschiedenis van Rotterdam heeft gelezen, wilde zij graag alle historische plaatsen bezoeken.

Паколькі Марта шмат чытала пра гісторыю Ратэрдама, ёй хацелася аглядзець усе гістарычныя мясціны.

Het gebouw, dat we gaan langs, is het Centraal Station.

Будынак, уздоўж якога мы праходзім, – гэта Цэнтральны вакзал.

Як відаць з большасці прыведзеных вышэй прыкладаў, у нідэрландскай мове дзейнічае *правіла данасавання часавых формаў*. Гэта значыць, што, калі ў галоўным сказе выказнік стаіць у *цяперашнім часе*, то ў даданым ён будзе стаяць у перфектным часе (калі дзеянне даданага сказа *папярэднічае* дзеянню галоўнага), у простым будучым часе (калі дзеянне даданага сказа адбываецца *пазней за* дзеянне галоўнага) або ў *цяперашнім часе* (калі абодва дзеянні адбываюцца *сінхронна*).

Калі ж у галоўным сказе ўжываецца *просты прашлы час*, дык у даданым сказе ўжываецца *перадпрашлы час* (калі дзеянне даданага сказа *папярэднічае* дзеянню галоўнага), будучы завершаны час (калі дзеянне даданага сказа адбываецца *пазней за* дзеянне галоўнага) або *просты прашлы час* – у выпадку адначасовасці абодвух дзеянняў.

Рамачная канструкцыя

У кніжнай нідэрландскай мове часам ужываецца *рамачная канструкцыя* «артыкль або іншае азначальнае слова... назоўнік», у

сярэдзіне якой можа знаходзіцца значная колькасць элементаў прыметнікавага або дзеепрыметнікавага азначэння, напрыклад: *de wegens zijn vroege dood met weemoed ontfloerste geniale heraut van de nieuwe beweging* – геніяльны вястун новага руху, асоба якога ахутаная вэлюмам жалобы з прычыны яго заўчаснай смерці.

Інфінітыўныя канструкцыі

У нідэрландскай мове з інфінітывам могуць утварацца канструкцыі са спецыфічным значэннем.

Канструкцыя *aan + het + інфінітыў* дзеяслова ўжываецца для паказу працяглага дзеяння, напрыклад:

Paul is aan het lezen.

Паўль чытае.

Працяглы характар дзеяння можа быць таксама выражаны праз ужыванне канструкцыі *staan, zitten, liggen + te + інфінітыў* (а таксама *blijven + інфінітыў* без часціцы *te*). Параўнайце:

Zij zit een boek te lezen.

Яна сядзіць і чытае кніжку.

Hij blijft op ons wachten.

Ён надалей нас чакае.

Інфінітыўны зварот *om + te + інфінітыў* мае мэтавае значэнне і перакладаецца на беларускую мову інфінітыўнай групай (часам са злучнікам «каб»). Напрыклад:

Herman is bereid om hen te helpen.

Херман гатовы ім дапамагчы.

Hij is gekomen om u te zien (krijgen).

Ён прыйшоў, каб цябе пабачыць.

Інфінітыўны зварот з *na ... + te + перфектны інфінітыў* ужываецца як акалічнасць часу і перакладаецца на беларускую мову дзееспрыслоўем, утвораным ад адпаведнага дзеяслова, напрыклад:

Na plotseling verdwenen te zijn verschijnt de zon een minuut later opnieuw.

Нечакана схаваўшыся, сонца праз хвіліну з’яўляецца зноўку.

Інфінітыўны зварот *hebben + te + інфінітыў* выражае неабходнасць, вымушанасць – у тым выпадку, калі суб’ект дзеяння актыўны, напрыклад:

De regering heeft dit plan uit te voeren.

Урад павінен / мусіць выконваць гэты план.

Інфінітыўны зварот *zijn + te + інфінітыў* выражае неабходнасць пры пасіўным суб’екце дзеяння, да прыкладу:

De plan is uit te voeren.

План неабходна / трэба выконваць.

Заўвага: звярніце ўвагу на тое, што ў дзеясловаў з аддзяляльнымі прыстаўкамі (у вышэйпрыведзеным прыкладзе гэта *uit te voeren*) аддзяляльная прыстаўка, часціца *te* і карнявая частка дзеяслова пішуцца як тры асобныя словы!

Безасабовыя канструкцыі *het + zijn + te + інфінітыў* часта маюць пасіўнае значэнне таго, што было б *пажадана, мэтазгодна зрабіць*. Параўнайце: *‘het is aan te raden... – можна, варта, раім...* (ад дзеяслова *aanraden – раіць*) і да т.п.

НЕКАТОРЫЯ ЁСТОЙЛІВЫЯ ВЫРАЗЫ

Ніжэй мы падаём устойлівыя выразы, ужываныя ў нідэрландскай мове, з іх прыблізнымі беларускімі эквівалентамі. Дзеля зручнасці гэтыя выразы згрупаваныя тэматычна – так, як гэта звычайна робіцца ў размоўніках.

1. Прывітанні, ветлівыя формы звароту, формулы развітання, найчасцей ужываныя выразы

Hallo! – Вітаю!

Goedemorgen! – Добры дзень! (Добрай раніцы!)

Goedenavond! – Добры вечар!

Goedenacht! – Дабранач!

Welterusten! – Добрых вам сноў!

Hi! / Dag! – Прывітанне! Чалом!

Ik ben blij u te zien. – Рады / рада вас бачыць.

Aangenaam. – Вельмі прыемна.

(Gauw) tot ziens! – Да (хуткай) сустрэчы! Пакуль! Да пабачэння!

Hoe is uw naam? – Як вас завуць?

Mijn naam is... / Ik heet... – Мяне завуць...

Meneer / Mijnheer... – Спадар...

Mevrouw... – Спадарыня...

Juffrouw... (зварот да дзяўчыны, незамужняй жанчыны)

Kollega... – Калега...

Waarde / beste vriend! – Дарагі / мілы сябра!

Waarde / beste vrienden! – Дарагія / шануюныя сябры!

Dames en heren! – Спадарыні і спадары! / Спадарства!

Waar komt u vandaan? – Адкуль вы (прыехалі)?

Ik kom uit Bjellarusland / Nederland / België. – Я прыехаў / прыехала з Беларусі / з Нідэрландаў / з Бельгіі.

Ja. – Так. Ага.

Nee. – Не.

Dat hangt er van af... – Гэта залежыць...

Ik weet het niet. – Гэтага я не ведаю.

Ik denk het niet. – Не думаю.

Ik denk het. – Мяркую, што так.

Dat denk ik. – Я так думаю.

Het doet er niet toe. – Нічога, нічога. Не варта турбавацца.

Het kan me niet schelen. – Мне без розніцы / усё адно.

Natuurlijk / zeker. – Вядома. Натуральна.

Waar. – Праўда. Слушна.

Met plezier. – З задавальненнем.

Wel nauwelijks. – Наўрад ці.

Twijfelachtig. – Сумнеўна.

Gefeliciteerd! – Віншую! Віншуем!

Fijne Verjaardag! – З днём нараджэння!

Prettige kerstdagen! – Шчаслівых Калядаў!

Gelukkig NieuwJaar! – З Новым годам!

Zalige paasdagen! – З Вялікаднем! Хрыстос уваскрос!

Veel geluk! – Шчасця вам!

Smakelijk eten! – Смачна есці!

Goede reis! – Добрай дарогі!

Prettige vakantie! – Добрага вам адпачынку!

Het beste ermee! – Найлепшыя вам пажаданні / зычэнні!

(Veel) succes! – Пспехаў (вам)!

Beterschap! – Папраўляйцеся!

Doe voorzichtig! – Увага! Асцярожна! Памалу!

Een goede dag verder! – Удалага вам дня!

Alstublieft. – Калі ласка.

Dank je / u (zeer). – (Вялікі вам) дзякуй!

Veel dank! – Дзякую шчыра!

Wij danken u. – Мы вам удзячныя.

Niet te danken. – Няма за што.

Neem me niet kwalijk. – Прабачце (мне).

Sorry. – Выбачаюся.

Het spijt me, maar... – Прабачце, але...

Pardon! – Даруйце!
Dat is jammer. – Шкада.
Een ogenblikje! – Хвіліначку!
Mag ik?.. – Ці магу я?..
Wat wenst u? – Чаго вы жадаеце?
Hoe gaat het (met u)? – Як маецца?
Neen, ik kan niet. – Не, я не магу.
Neen, dank u. – Не, дзякуй.
Ik wil niet. – Я не хачу.
Dat gaat niet. – Нельга.
Vindt u het erg als ik rook? – Вы не супраць, калі я закуру?
Hoe heet het? – Як гэта называецца?
Kunt u het aanwijzen? – Ці не можаце паказаць мне гэта?
Geef u mij, alstublieft,.. – Дайце мне, калі ласка,..
Hoeveel kost het? – Колькі гэта каштуе?
Waar is?.. – Дзе знаходзіцца?..
Gaat deze weg naar?.. – Ці гэтая дарога вядзе ў / да?..
Hoe vind ik?.. – Як мне знайсці?..
Naar rechts. – Направа.
Naar links. – Налева.
Voorwärts. – Наперад.
Achteruit. – Назад.
Rechtuit. – Проста / прама.
Is het ver / dichtbij? – Ці гэта далёка / блізка?
Waar kan ik een kaartje kopen? – Дзе можна купіць білет?
Is deze plaats bezet? – Ці тут занята?
Hot heet dit (de volgende) station? – Як называецца гэты (наступны) прыпынак?
Kunt u mij naar... brengen? – Ці не маглі б вы мяне падвезці ў / да...
Ik ben ziek. – Я захварэў / захварэла.
Ik voel me beter. – Мне ўжо лепей / лягчэй.
Ik heb medicijnen nodig voor... – Мне патрэбныя лекі ад...
Haal en dokter! – Выклічце доктара!
Ik roep de politie! – Я тэлефаную ў паліцыю!
Ik wil kontakt opnemen met... – Я б хацеў / хацела скантактавацца з...

2. Пераадоленне моўнага бар'еру

Het spijt me, ik spreek geen Nederlands. – Прабачце, я не гавару па-нідэрландску.

Ik leer Nederlands. – Я вучу нідэрландскую мову.

Ik begrijп Nederlands. – Я разумею па-нідэрландску.

Maar ik kan het niet goed spreken. – Але я не ўмею добра гаварыць.

Ik spreek Nederlands maar niet zo goed. – Я гавару па-нідэрландску, але не надта добра.

Ik begrijп niet wat U zegt. – Я не разумею, што вы кажаце.

Spreek je Engels / Spaans / Duits / Bjellarussisch / Russisch? – Ці гаворыце вы па-англійску / па-іспанску / па-нямецку / па-беларуску / па-руску?

Kun je dat herhalen? – Ці не маглі б вы гэта паўтарыць яшчэ раз?

Zeg het nog eens! – Паўтарыце, калі ласка!

Je spreekt te snel voor me. – Як для мяне, дык вы гаворыце занадта хутка.

Spreek iets langzamer alsjeblieft. – Ці не маглі б вы гаварыць павольней?

Wat betekent dat? – Што гэта абазначае?

Wat betekent?.. – Як гэта... зразумець?

Ik heb hulp nodig met de Nederlandse taal. – Мне патрэбная дапамога, каб займацца нідэрландскай.

Ik ben net begonnen Nederlands te leren. – Я пачаў / пачала ўжо вывучаць нідэрландскую.

Hoe zeg je dat/dit in het Nederlands? – Як гэта сказаць па-нідэрландску?

Hoe spreek je ... uit? – Як гэта вымаўляецца?..

Kun je het voor mij uitspreken? – Ці не маглі б вы гэта вымавіць для мяне?

Hoe spel je dat woord? – Як напісаць гэтае слова?

Kun je me wat Nederlands leren? – Ці не падвучылі б вы мяне крыху нідэрландскай?

Is Nederlands een moeilijke taal om te leren? – Ці нідэрландская цяжкая для вывучэння?

3. Час

Hoe laat is het? – Колькі цяпер часу?

Het is zeven uur dertig / het is half acht. – Цяпер сем трыццаць / палова восьмай.

Het is nog vroeg. – Яшчэ рана.

Het is reeds laat. – Ужо позна.

Het is morgen. – Раніца.

Het is (na)middag. – Дзень / пасляабедзенны час.

Het is avond. – Вечар.

Het is nacht. – Ноч.

Welke dag is het vandaag? – Які сёння дзень?

Het is... – Сёння...

... *maandag* – ... панядзелак,

... *dinsdag* – ... аўторак,

... *woensdag* – ... серада,

... *donderdag* – ... чацвер,

... *vrijdag* – ... пятніца,

... *zaterdag* – ... субота,

... *zondag* – ... нядзеля,

... *een vrije dag* – ... вольны / выхадны дзень,

... *feestdag* – ... святочны дзень / свята,

... *een werkdag* – ... працоўны дзень.

Het gehele uur. – Цэлая гадзіна / цэлую гадзіну.

De gehele dag. – Цэлы дзень.

De gehele maand. – Цэлы / увесь месяц.

Het gehele jaar. – Цэлы / увесь год.

Over dertig sekonden. – Праз трыццаць секунд.

Over tien minuten. – Праз дзесяць хвілін.

Over een uur. – Праз гадзіну.

Over een week. – Праз тыдзень.

Over een maand. – Праз месяц.

Vandaag. – Сёння.

Gisteren. – Учора.

Eergisteren. – Пазаўчора.

Enige dagen (weken, maanden, jaren) geleden. – Некалькі дзён (тыдняў, месяцаў, гадоў) таму.

Morgen. – Заўтра.

Overmorgen. – Паслязаўтра.

Vanmiddag. – Сёння ўдзень.

Vanavond. – Сёння ўвечары.

Deze week. – На гэтым тыдні.

De vorige week. – На мінулым тыдні.

De volgende week. – На наступным тыдні.

Deze maand. – У гэтым месяцы.

In de vorige maand. – У прошлым / мінулым месяцы.

In de volgende maand. – У наступным месяцы.

Dit jaar. – Сёлета.

In het vorige jaar. – Летась.

In het volgende jaar. – У наступным годзе / налета.

De hoeveelste is het vandaag? – Якое сёння чысло?

Vandaag is 25 maart 2010. – Сёння 25 сакавіка 2010 года.

Winter. – Зіма.

De wintermaanden zijn december, januari en februari. – Зімовыя месяцы – снежань, студзень і люты.

Lente / voorjaar. – Вясна.

De voorjaarsmaanden zijn maart, april en mei. – Веснавыя месяцы – сакавік, красавік і травень / май.

Zomer. – Лета.

De zomermaanden zijn juni, juli en augustus. – Летнія месяцы – чэрвень, ліпень і жнівень.

Herfst / najaar. – Восень.

De herfstmaanden zijn september, oktober en november. – Асеннія месяцы – верасень, кастрычнік і лістапад.

Zij is op tijd gekomen. – Яна прыйшла своєчасова / не спазнілася.

Ik ben te laat gekomen. – Я спазніўся / спазнілася.

Wij zijn te vroeg gekomen. – Мы прыйшлі занадта рана.

4. Анкетныя звесткі

(Achter)naam. – Прозвішча.

Voornaam. – Імя.

Beroep. – Прафесія.

Geboortebewijs. – Пасведчанне аб нараджэнні.

Geboortedatum. – Дата нараджэння.

Geboorteplaats. – Месца нараджэння.

Geslacht. – Пол.

Godsdienst. – Рэлігійная прыналежнасць.

Handtekening. – Уласнаручны подпіс.

Huweljkse staat. – Цывільны стан.

Leeftijd. – Узрост.

Legitimatie. – Пасведчанне асобы.

Nationaliteit. – Грамадзянства.

Reden voor bezoek. – Прычына візіту.

Rijbewijs. – Правы вадзіцеля / кіроўцы.

Paspoort (nummer). – Пашпарт №.

Visum. – Віза.

5. Шыльды, надпісы

Apotheek. – Аптэка.

Bushalte. – Аўтобусны прыпынак.

Druk op de knop. – Націсніце кнопку.

Geen uitgang. – Няма выхаду.

Gereserveerd. – Зарэзервавана.

Gesloten. – Зачынена.

Halt! – Стоп!

Het loket. – Каса.

Ingang. – Уваход.

Inlichtingen. – Інфармацыя.

Kranten, tijdschriften. – Газеты, часопісы.

Kapsalon. – Цырульня.

Luchthaven. – Аэрапорт.

Naar de treinen. – Да цягнікоў.
Naar de vluchten. – Да самалётаў.
Noodrem. – Экстраны тормаз.
Nooduitgang. – Аварыйны выхад.
Oversteekplaats. – Пераход.
Postkantoor. – Пошта.
Richting. – Кірунак / напрамак.
Rodekruisafdeling. – Медыцынская дапамога.
Rooksalon. – Месца курэння.
Toiletten. – Туалеты.
heren (H) / mannen. – мужчынскі (М).
damen (D) / vrouwen. – жаночы (Ж).
Tramhalte. – Трамвайны прыпынак.
Uitgang. – Выхад.
Verboten...— Забаронены ...
... toegang. – ... уваход.
... te roken. – Курьць забаронена.
Verdieping. – Паверх.
Voorzichtig! – Увага!
Wachtkamer. – Зала чакання.

6. Нідэрландскія асабовыя імёны

<i>Aaron</i> – Арон	<i>Adelwijn</i> – Адэлвейн
<i>Abe</i> – Абэ	<i>Adriaan</i> – Адрыян, Адрыян
<i>Abel</i> – Абел	(<i>трад.</i>)
<i>Abigaël</i> – Абігал	<i>Aegidius</i> – Эгідыюс
<i>Abraham</i> – Абрахам	<i>Agatha</i> – Агата
<i>Absalom</i> – Абсалом	<i>Agnes</i> – Агнэс
<i>Ada</i> – Ада	<i>Ajax</i> – Аякс
<i>Adam</i> – Адам	<i>Ald</i> – Алд
<i>Adel</i> – Адэл	<i>Alexander</i> – Аляксандр
<i>Adelbert</i> – Адэлберт	(<i>трад.</i>)
<i>Adelheid</i> – Адэлхейд	<i>Alfons</i> – Алфонс
<i>Adelrik</i> – Адэльтрык	<i>Alfred</i> – Алфрэд

- Aldegonde* – Алдэгондэ
Alexandra – Аляксандра
Alois / Aloys – Алоіс
Amadeus – Амадэюс
Amalia – Амалія
Amalrik – Амалрык
Amatus – Амагус
Ambrosius – Амбросіюс
Anastasius – Анастасіюс
Anatole – Анатоль (*mpad.*)
Andrea – Андрэа
Andreas – Андрэас
Ane – Анэ
Ange – Анге
Anna – Анна, Ганна (*mpad.*)
Annabella – Анабэла
Annelies – Анэліз (*mpad.*)
Annemarie – Анэмары
Anselm – Анселм
Ansgar – Ансгар
Antonius – Антоніюс
Apollonius – Апалоніюс
Arabella – Арабэла
Archimedes – Архімед
(*mpad.*)
Ariadne – Арыядна (*mpad.*)
Aristide – Арыстыд
Aristoteles – Арыстоцель
(*mpad.*)
Arkenbout – Аркенбаўт
Armgard – Армгард
Arn – Арн
Arnout – Арнаўт
Arsenius – Арсеніюс
Arthur – Артур
Aster – Астэр
- Astrid* – Астрыд
Attila – Атыла
Audrey – Одры (*mpad.*)
Augustus – Аўгустус, Аўгуст
(*mpad.*)
Aurora – Аўрора
Ave – Авэ
Axel – Аксель (*mpad.*)
Balder – Балдэр
Balthazar – Балтазар
Baptist – Баптыст
Barbara – Барбара
Barnabas – Барнабас
Barry – Бары
Bartholomeus – Барталамеюс
Baue – Баўэ
Bavo – Бава
Beatrix – Беатрыкс
Belinda – Белінда
Ben – Бен
Benedictus – Бенедыктус
Benjamin – Бенямін
Berenice – Берэнісэ, Бераніка
(*mpad.*)
Bern – Берн
Bernhard – Бернхард
Bert – Берт
Berta – Берта
Bertold – Берталд
Bertram – Бертрам
Bertrand – Бертранд
Beryl – Берыл
Birgitta – Біргіта
Bjorn – Б'ёрн
Blanca – Бланка
Blasius – Блазіюс

Bonaventura – Банавентура
Bonifatius – Баніфацыюс
Boris – Барыс
Boudewijn – Баўдэвейн
Brenda – Брэнда
Brendan – Брэндан
Brian – Брыян
Brigitta – Брыгіта
Bruce – Брус
Brun – Брун
Brunhilde – Брунхільда
(*трад.*)
Bruno – Бруна
Brutus – Бругус
Burghard – Бургхард
Caecilius – Сэсіліюс
Caesar – Сэсар
Camillus – Каміліюс
Candida – Кандыда
Catharina – Катарына
Carmen – Кармен
Casimir – Касімір
Caspar – Каспар
Cassandra – Касандра
Cassius – Касіюс
Castor – Кастар
Catharina – Катарына
Chantal – Шантал
Chiquita – Чыкіта
Chloë – Хлоэ, Хлоя (*трад.*)
Chloris – Хлорыс
Christiaan – Крысціян
(*трад.*)
Christoforus – Хрыстафорус
Clara – Клара
Clementina – Клементына

Constantia – Канстанцыя
Daedalus – Дэдалюс
Dag – Даг
Dagobert – Дагаберт
Dagomar – Дагамар
Daisy – Дэйзі
Damianus – Даміянюс
Daniel – Даніэл
Daniella – Даніэла
Daphne – Дафна
Darius – Дарыюс
David – Давід
Debora – Дэбора
Deirdre – Дэйдрэ
Delila – Дэліла
Demetrius – Дэметрыюс,
Дзмітрый (*трад.*)
Demosthenes – Дэмасфен
(*трад.*)
Deodatus – Дэадатус
Desiderius – Дээідэрыі
(*трад.*)
Desmond – Дэсманд
Detlef – Дэтлеф
Dingema – Дынгеман
Diana – Дыяна
Diede – Дыдэ
Dieder – Дыдэр
Diederik – Дыдэрык
Diet – Дыт
Dietbald – Дытбалд
Dina – Дзіна
Diomedes – Дыямед (*трад.*)
Diogenes – Дыяген (*трад.*)
Dionysius – Дыянісіюс
Doede – Дудэ

Dolores – Далорэс
Dominicus – Дамінікус
Donald – Доналд
Doris – Дорыс
Dorothea – Даратэя
Douglas – Дуглас
Duive – Дэйвэ
Dulcia – Дулсія
Duncan – Дункан
Dylan – Дылан
Ebe – Эбе
Edgar – Эдгар
Edith – Эдыт
Edmond – Эдманд
Edsart – Эдсарт
Eduard – Эдуард
Edwin – Эдвін
Eef – Эф
Everhard – Эверхард
Eekhard – Экхард
Eg – Эг
Egbert – Эгберт
Eggerik – Эгерык
Eileen – Эйлен
Eimert – Эймерт
Eis – Эйс
Elegast – Элегаст
Elektra – Электра
Eleonora – Элеанора
Elfried – Элфрыд
Elia – Элія, Ілья (*трад.*)
Elisa – Эліза (*трад.*)
Elisabeth – Элізабет (*трад.*)
Ellen – Элен
Elvira – Элвіра
Emerentius – Эмерэнтыюс

Emma – Эма
Emmerik – Эмерык
Engel – Энгел
Engelbert – Энгелберт
Erik – Эрык
Erasmus – Эрасмус, Эразм
(*трад.*)
Erna – Эрна
Ernst – Эрнст
Erwin – Эрвін
Esmeralda – Эсмералда
Ethel – Этэл
Eugenius – Эўгеніюс, Яўген
(*трад.*)
Eulalia – Эўлалія
Eusebius – Эўсебіюс
Eva – Эва, Ева (*трад.*)
Everhard – Эверхард
Ewout – Эваўт
Ezra – Эзра
Fabianus – Фабіянюс, Фабіян
(*трад.*)
Faith – Файт
Falk – Фалк
Fatima – Фаціма (*трад.*)
Fedde – Федэ
Feike – Фейке
Felix – Фелікс
Femke – Фемке
Ferdinand – Фердынанд
Filemon – Філеман
Filibert – Філіберт
Filippus – Філіп (*трад.*)
Filomena – Філамена
Flavius – Флавій (*трад.*)

Florentius – Фларэнтыюс,
Фларэнцій (*mpad.*)

Foeke – Фуке

Fokke – Фоке

Folke – Фолке

Folker – Фолкер

Folmer – Фолмер

Franciscus – Франсікус,
Францыск (*mpad.*)

Frank – Франк

Fraukje – Фраўк’е

Fred – Фрэд

Frederik – Фрэдэрык

Frederike – Фрэдэрыка
(*mpad.*)

Freija – Фрэя

Gabriel – Габрыэл

Gaius – Гай (*mpad.*)

Galathea – Галатэя

Gandulf – Гандулф

Garm – Гарм

Gascon – Гаскон

Geertruida – Гертруда (*mpad.*)

Gemma – Гема

Genoveva – Генавефа (*mpad.*)

George – Георг (*mpad.*)

Gerbrand – Гербранд

Gerhard – Герхард

Gerlach – Герлах

Gerlof – Герлаф

German – Герман

Gerold – Гералд

Gertjan – Герт-Ян

Gervasus – Герваз (*mpad.*)

Gesina – Гесіна

Gideon – Гідэон

Gilbert – Гілберт

Gilian – Гіліян

Gisela – Гізэла (*mpad.*)

Gislenus – Гісленюс

Githa – Гіта

Gladys – Гладыс

Glenn – Глен

Gloria – Глорыя

God – Год

Godart – Годарт

Godewijn – Годэвейн

Godfried – Годфрыд

Godlef – Годлеф

Golda – Голда

Gomarus – Гомарус

Gordon – Гордан

Gosbert – Госберт

Goswijn – Госвейн

Gracia – Грасія

Graham – Грэм (*mpad.*)

Gregorius – Грэгорыюс,

Рыгор (*mpad.*)

Grimbald – Грымбалд

Grimbert – Грымберт

Grimhilde – Грымхілда

(*mpad.*)

Griselda – Грызелда (*mpad.*)

Gudrun – Гудрун(а) (*mpad.*)

Guenevere – Геневера

Guido – Гвіда

Günther – Гюнтэр

Gustaaf – Густаў

Gwendolyn – Гвендалін

Gijsbert – Гейсберт

Hade – Хадэ

Hadewig – Хадэвіг

Hardowin – Хардаўін
Hagar – Хагар
Hage – Хаге
Haje – Хае
Halbart – Халбарт
Haldor – Халдар
Hamlet – Гамлет (*трад.*),

Хамлет

Hannelore – Ханэлорэ
Harald – Харалд
Harbrecht – Харбрэхт
Harco – Харка
Hard – Хард
Hardowin – Хардаўін
Hartger – Хартгер
Hartwich – Хартвіх
Hazel – Хазел
Hector – Хектар, Гектар

(*трад.*)

Heid – Хейд
Heilke – Хейлке
Helena – Хелена, Алена

(*трад.*)

Helga – Хелга
Helm – Хелм
Helmer – Хелмер
Hendrik – Хендрык
Herakles – Хераклес
Herman – Херман
Hermes – Хермес
Hertha – Херта
Herve – Хервэ
Herwig – Хервіг
Hester – Хестэр
Hidde – Хідэ
Hieronymus – Хіеранімус,

Іеранім (*трад.*)

Hike – Хіке

Hild – Хілд

Hilde – Хілда

Hildebrand – Хілдэбранд

Hildegard – Хілдэгардэ

Hildegond – Хілдэгонд

Hippolytus – Хіпалітус, Іпаліт

(*трад.*)

Homerus – Хомерус, Гамер

(*трад.*)

Honoratius – Ханаратыюс,
Ганарат (*трад.*)

Horatius – Гарацый (*трад.*)

Hortensia – Хартэнсія,

Гартэнзія (*трад.*)

Howard – Хаўард, Говард

(*трад.*)

Hubrecht – Хюбрэхт

Hugo – Хюга, Хуга (*трад.*)

Humbrecht – Хюмбрэхт

Humfried – Хюмфрыд

Id – Ід

Ignatius – Ігнаціус, Ігнат

(*трад.*)

Ilke – Ілке

Immanuel – Імануіл (*трад.*)

Ina – Іна

Ingmar – Ингмар

Ingrid – Ингрыд

Irene – Ірэна (*трад.*)

Iris – Ірыс, Айрыс

Isaak – Ісак

Isabella – Ісабэла, Ізабела

(*трад.*)

Isidorus – Ісідорус

Isolde – Изольда (*трад.*)
Ivo – Іва
Jacob – Якаб
Janet – Янэт(а)
Janine – Яніна (*трад.*)
Janna – Янна, Яна (*трад.*)
Jelle – Еле
Jeremia – Ерамія
Jessica – Есіка, Джэсіка
(*трад.*)
Joachim – Ёахім
Job – Іоў (*трад.*)
Jodocus – Ёдакус
Johannes – Ёханэс, Іаханес
(*трад.*)
Jonathan – Ёнатан, Джонатан
(*трад.*)
Jou – Яў, Іаў
Joyce – Джойс
Jozef – Ёзэф
Judith – Юдыт
Julius – Юліюс
Justus – Юстус
Karel – Карал (*трад.*)
Karen – Карэн
Keith – Кейт, Кіт
Kenneth – Кенэт
Knud – Кнуд
Koenraad – Кунрад
Ladislaus – Ладыслаус
Laetitia – Летыцыя (*трад.*)
Lambert – Ламберт
Lancelot – Лансалот
Laura – Лаўра
Laurentius – Лаўрэнтыюс,
Лаўрэнцій (*трад.*)

Lea – Леа
Leila – Лейла
Leo – Леа, Леў (*трад.*)
Leonhard – Леанхард
Leopold – Леапольд (*трад.*)
Levi – Леві
Liborius – Ліборыюс
Lief – Ліф
Lieselotte – Лізелота (*трад.*)
Lieven – Лівен
Lilith – Ліліт
Linda – Лінда
Lloyd – Лойд
Lodewijk – Лодэвейк
Loretta – Ларэта
Lucas – Лукас
Lucius – Лусіюс
Ludmilla – Людміла (*трад.*)
Lydia – Лідзія (*трад.*)
Magnus – Магнюс
Magdalena – Магдалена
Mahalia – Махалія
Malcolm – Малкалм
Manfred – Манфрэд
Mar – Мар
Marcellus – Марселюс
Marcus – Маркус, Марк
(*трад.*)
Margaretha – Маргарэта
Maria – Марыя
Marianne – Марыяна
Marinus – Марынюс,
Марынус (*трад.*)
Marius – Марыюс
Marjolein – Мар'ялейн
Marlies – Марліз (*трад.*)

Marloes – Марлус
Marnix – Марнікс
Martha – Марта
Martinus – Марцінюс
Matteïis – Матэіс
Matthias – Матыяс
Mathilde – Матылда
Mauritius – Маўрыцыюс
Maximiliaan – Максіміліян
Meine – Мейна
Melchior – Мелхіёр
Merel – Мерэл
Michael – Міхаэл
Mildred – Мілдрэд
Millicent – Мілісэнт
Miranda – Міранда
Mirjam – Мір'ям
Moed – Муд
Mond – Монд
Monica – Моніка
Mozes – Мозес
Nadja – Надзя
Nand – Нанд
Natalia – Наталія, Наталля
(*трад.*)
Nathanael – Натанаэл
Nicolaas – Нікалас
Nina – Ніна
Noel – Наэл
Norbert – Норберт
Norman – Норман
Octavus – Актавюс
Oke – Оке
Olaf – Олаф
Oldrik – Олдрык
Olga – Олга, Вольга (*трад.*)

Olivier – Оліўер, Аліўе (*трад.*)
One – Онэ
Oswald – Освалд
Otto – Ота
Owen – Оўэн (*трад.*)
Pandora – Пандора
Parcifal – Парсіфал
Pascalis – Паскаліс
Patricius – Патрысіюс
Paulina – Паўліна
Paulus – Паўлюс
Penelope – Пенелопа (*трад.*)
Pepijn – Пепейн
Petrus – Петрус
Phoebe – Фэба (*трад.*)
Phyllis – Філіс
Pius – Піюс
Prosperus – Прасперус
Prudens – Прудэнс
Quintus – Квінтус
Quirinus – Квірынюс
Raad – Рад
Rachel – Рахел, Рашэль
(*трад.*)
Radboud – Радбаўд
Rafaël – Рафаэл
Raimund – Раймунд
Randolf – Рандаф
Rebekka – Рэбека
Regina – Рэгіна
Rein – Рэйн
Reinbrand – Рэйнбранд
Reinier – Рэйніер
Reinout – Рэйнаўт
Remme – Рэме
Richard – Рыхард

Rik – Рык
Roald – Роалд
Roderik – Родэрык
Roeland – Руланд
Romanus – Романюс, Раман
(*mpad.*)
Rombout – Рамбаўт
Ronald – Роналд
Rosa – Роза (*mpad.*)
Rosalinde – Разалінда (*mpad.*)
Roy – Рой
Ruben – Рубен
Rudolf – Рудалф, Рудольф
(*mpad.*)
Rufus – Руфус
Rutger – Рутгер
Ruth – Рут
Rijnvis – Рэйнвіс
Sabinus – Сабінюс
Salome – Саламея (*mpad.*)
Salomo – Саламон (*mpad.*)
Salvador – Салвадор
Samuel – Самуэл
Saskia – Саскія
Sebastianus – Себастыянюс,
Себасцьян (*mpad.*)
Serafinus – Серафінюс
Sergius – Сергіюс
Servatius – Сервацыюс
Shirly – Шырлі
Sibald – Сібалд
Sibrecht – Сібрэхт
Sibren – Сібрэн
Sibylla – Сібіла
Sidonius – Сідоніюс
Siegfried – Сігфрыд

Sieuwerd – Сьёўэрд
Sig – Сіг
Sigrid – Сігрыд
Silvester – Сілвестар (*mpad.*)
Simon – Сіман, Сімон (*mpad.*)
Simson – Сімсан
Sind – Сінд
Socrates – Сакратас
Sofia – Сафія
Sonja – Соня
Stanislaus – Станіслаус
Stanley – Стэнлі
Stefanus – Стэфанюс, Стэфан
(*mpad.*)
Stella – Стэла
Stuart – Сцюарт
Susanna – Сусана
Suster – Сюстэр
Swaen – Свэн
Tabe – Табэ
Tamar – Тамар, Тамара
(*mpad.*)
Tatiana – Тацияна
Thea – Тэа
Theodorus – Тэадорус
Theresia – Тэрэсія
Theseus – Тэсеюс, Тэсей
(*mpad.*)
Thomas – Томас
Tideman – Тыдэман
Tiberius – Тыберыюс
Timotheus – Тыматэюс,
Цімафей (*mpad.*)
Titus – Тытус, Ціт (*mpad.*)
Tjaard – Т'ярд, Чард
Tobias – Тобіас

Tristan – Трыстан
Trudo – Труда
Ulysses – Уліс (трад.)
Ursula – Урсула
Valentinus – Валентынюс,
Валянцін (трад.)
Valerius – Валерыюс
Vera – Вера
Veronica – Вераніка (трад.)
Victor – Віктар
Vincent – Вінсэнт
Viola – Віёла
Virgilius – Віргіліюс
Virginia – Віргінія,
Вірджынія
Viviana – Вівіяна
Wald – Валд
Walter – Валтэр
Wenceslaus – Венцаслаў
(трад.)
Wendel – Вендэл
Werner – Вернер
Wichard – Віхард
Widekind – Відэкінд
Wigbold – Вігбалд
Wilbert – Вілберт
Wilfried – Вілфрыд
Wilhelm – Вільгельм (трад.),
Вілхелм
Wilhelmina – Вілхелміна
Willibrord – Віліброрд
Win – Він
Winand – Вінанд
Winfried – Вінфрыд
Winston – Уінстан (трад.)
Wisse – Вісэ

Wladimir – Уладзімір (трад.)
Wolf – Волф
Wolfgang – Вольфганг
(трад.)
Wolfram – Вольфрам (трад.)
Xaverius – Ксаверыюс,
Ксавер (трад.)
Xenofon – Ксенафон
Xenos – Ксенас
Xerxes – Ксеркс
Yolande – Іаланда, Яланда
IJsbrand – Эйсбранд
Zacharias – Захарыяс
Zeno – Зена, Зянон (трад.)
Zoe – Зоз, Зоя (трад.)

Выкарыстаныя крыніцы

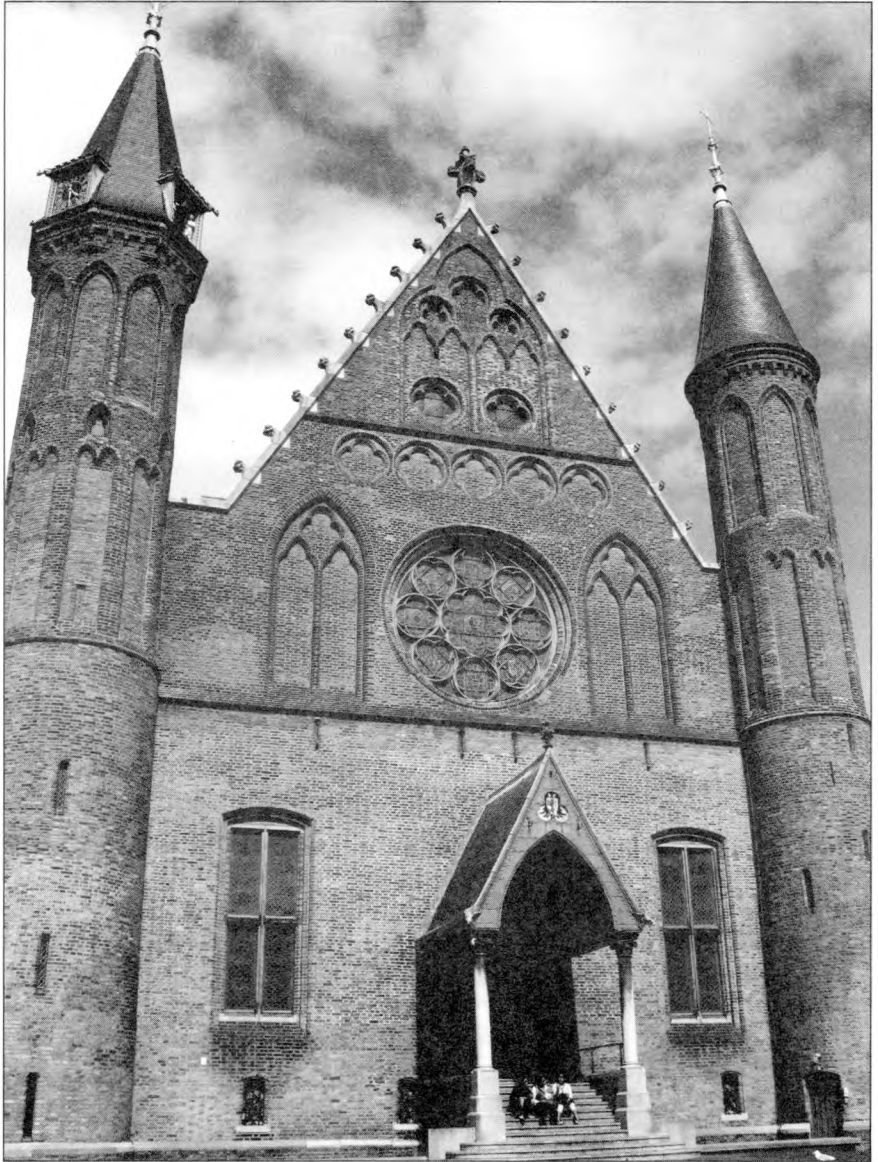
1. Берков В.П. Современные германские языки. М.: Астрель-АСТ, 2001.
2. Дренясова Т.Н., Шечкова Л.С. Нидерландский язык: Практический курс. СПб.: М.Г.В, 1999.
3. Матвеев С.А. Нидерландская грамматика в таблицах и схемах. М.: КАРО, 2009.
4. Нидерландско-русский словарь / Ок. 60 тыс. слов. [Приложение: Миронов С.А. Краткий грамматический очерк нидерландского языка]. М.: Русский язык, 1987.
5. Позубанова Г.И. Учим нидерландский. Мн.: МГЛУ, 2007.
6. Рагаўцоў В.І. Мовы свету: Энцыкл. даведнік. Магілёў: МагДУ імя А.Куляшова, 2009.
7. Beelen H. PONS-Rozmówki niderlandzkie ze słowniczkiem. Poznań, 2007.
8. Geerts G., Haerseryn W., de Rooy J., van den Toorn M. C. Algemene Nederlandse Spraakkunst. [Groningen:] Wolters-Noordhoff, 1997.
9. Dutch In Three Months. By Jane Fenoulhet. 8th impression. [London]: Hugo's Language Books Ltd., 1992.
10. Europe Phrase Book. [Footscray, Victoria:] Lonely Planet, 2001.
11. Balk-Smit Duyzentkunst F. Grammatica van het Nederlands. [Den Haag]: Sdu Uitgevers, 2000.
12. Van Bart P., Kerstens J., Sturm A. Grammatica van het Nederlands. Een inleiding. Amsterdam: University Press, 1998.
13. Morciniec Norbert. Gramatyka języka niderlandzkiego z ćwiczeniami. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2001.
14. Bakx V. J., Jetten M., Korebrits L. Niederländische Grammatik im Gebrauch. Eine Übungsgrammatik für Anfänger. Lernmaterialien. [Stuttgart:] Max Hueber Verlag, 2002.
15. Von Kemperink A., Kemperink H.-J. Sprachführer Deutsch-Niederländisch. Verlag Deutsche Polizeiliteratur, 2006.
16. Stembor L. Gramatyka języka niderlandzkiego z ćwiczeniami. Warszawa: Wiedza Powszechna, 2008.

Інтэрнэт-рэсурсы:

<http://www.dutch.ac.uk/advanced.dutch.grammar>

http://www.dutch.ac.uk/advanced.dutch.grammar/parts_of_speech_home.php

<http://www.starmanproductions.nl/namen/namen.html>

ЗМЕСТ

УВОДЗІНЫ	4
ФАНЕТЫКА І ПРАВАПІС	7
МАРФАЛОГІЯ	14
Дзеяслоў	14
Формы і ўжыванне інфінітыва	14
Граматычныя катэгорыі дзеяслова	15
Зваротныя дзеясловы	26
Катэгорыя часу	27
Катэгорыя ладу	36
Катэгорыя стану	38
Дзеепрыметнік	39
Назоўнік	40
Род назоўнікаў	40
Лік назоўнікаў, утварэнне формаў множнага ліку	43
Скланенне назоўнікаў	45
Артыкль	47
Займеннік	50
Асабовыя займеннікі	51
Прыналежныя займеннікі	56
Зваротны займеннік <i>zich</i>	57
Указальныя займеннікі	58
Узаемныя займеннікі	60
Пытальныя займеннікі	60
Няпэўныя і адмоўныя займеннікі	61
Адносныя займеннікі	62

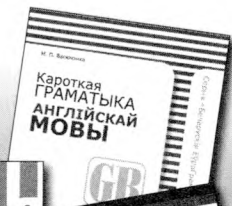
Няпэўна-асабовы займеннік <i>men</i>	62
Займеннік <i>het</i>	63
Азначальныя займеннікі	63
Прыметнік	63
Ступені параўнання прыметнікаў	65
Лічэбнік	67
Прыслоўе	70
Ступені параўнання прыслоўяў	73
Канструкцыя <i>er is / er zijn</i>	74
Займеннікавыя прыслоўі	74
Прыназоўнікі	77
Злучнікі	79
Часціцы і выклічнікі	82
СІНТАКСІС	85
Тыпы нідэрландскіх сказаў	85
Члены сказа і парадак слоў у сказе	86
НЕКАТОРЫЯ ЎСТОЙЛІВЫЯ ВЫРАЗЫ	93
ВЫКАРЫСТАНЫЯ КРЫНІЦЫ	111

У выдавецтве «Радыёла-плюс»

у серыі «Беларускія ЕўраГраматыкі»
пабачылі свет граматыкі:

- польскай мовы
- латышскай мовы
- лацінскай мовы
- шведскай мовы
- англійскай мовы
- славацкай мовы.

Пытайцеся ў кнігарнях і ў незалежных
распаўсюднікаў!

Даведачнае выданне

Серыя «Беларускія ЕўраГраматыкі»

**Баршчэўскі Лявон Пятровіч
Жалезка Юрый Барысавіч**

**КАРОТКАЯ ГРАМАТЫКА
НІДЭРЛАНДСКАЙ МОВЫ**

У кнізе змешчаны фотаздымкі:

- Alena Romanenko.* Амстэрдам. Храм Святога Мікалая (с. 3),
Карабель «Амстэрдам» пры музеі і навукова-
даследчым цэнтры «Немо» у Амстэрдаме (с. 6).
Алеся Сіўчыкава. Гаага. Біненхоф – парламент і рэзідэнцыя
прэм'ер-міністра (с. 84).
Хрысціна Сіўчыкава. Амстэрдам. Нацыянальны музей (с. 110),
Замак «Рыцарская зала» у Гаазе (с. 112).
Уладзімір Сіўчыкаў. Мінск. Ратуша і гатэль «Еўропа» (с. 115).

Адказны за выпуск *Р. І. Шастак*
Рэдактар *Ул. М. Сіўчыкаў*
Карэктары *Ул. М. Булаўскі, Х. В. Гардынец*

Падпісана да друку 27.07.2010.
Фармат 60x84/16. Папера афсетная. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 4,84. Ул.-выд. арк. 4,28.
Наклад 500 (1-ы з-д — 1–200) асоб. Замова 304.

Прыватнае унітарнае прадпрыемства «Радыёла-плюс».
ЛІ № 02330/0549496 ад 16.06.2009.
Пр. Незалежнасці, 72–12, 220012, Мінск.

Сумеснае таварыства з абмежаванай адказнасцю «Медысонт».
ЛП № 02330/0150444 ад 19.12.2008.
Вул. Ціміразева, 9, 220004, Мінск.

**У выдавецтве
«Радыёла-плюс»**

**у серыі
«Беларускія ЕўраГраматыкі»**

**запланаваны да выпуску
граматыкі:**

- украінскай мовы
- нямецкай мовы
- літоўскай мовы
- фінскай мовы
- партугальскай мовы
- эстонскай мовы
- італьянскай мовы
- нарвежскай мовы.

Рыхтуюцца граматыкі:

- французскай мовы
 - іспанскай мовы
 - чэшскай мовы
 - балгарскай мовы
 - венгерскай мовы
 - сербскай мовы,
- а таксама іншых еўрапейскіх моў.

Серыя «Беларускія ЕўраГраматыкі»

ISBN 978-985-448-103-6

9 789854 481036

Серыя «Беларускія ЕўраГраматыкі»

ISBN 978-985-448-103-6

9 789854 481036

Л. П. БАРДУШЕВОЙ, Ю. Б. ЖАЛНЕСХӨ

КАРПОТКА

ПАМЯТКА

НИДЭРЛАНД

СХАЙН

МОБРЫ